ENSV Riiklik Avaraamatukogu
578. Rah vakasv. Peav. Pres: Tallinn, Tõnismägi 11. (3e.

JÄRVA TEATAJA

NR. 59. NELJAPÄEVAL, 18. MAIL 1944. A. 4. AASTAKAIK. UKSIKNUMBER 5 PENNI

Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind: kodumaale Rmk. 0.60 ja välismaale Rmk. 1.— kuus. Aadressi muutmise 20 pn. Kehtivad kuulutuste hinnakirjad: O — nr. 1 ja B — nr. 1. Paide Trükikoja trükk. ● Toimetus ja talitus: Paide, Turg 10, tel. 30. Toimetuse kõnetunnid tööpäevadel kl. 8—12. Talitus avatud tööpäevadel kella 8—17.30, laupäeval kl. 8—13. Peatoimetaja Johannes Kaup. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht

Lõuna-Itaalias möllab juba mitmendat päeva suur materjalilahing

Võitlused sarnanevad seal viimase maailmasõja suurtele tõrjelahingutele. Vaenlase edu ei kaalu üles ta kõrgeid veriseid kaotusi

Führeri peakorterist, 17. mail. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Itaalia lõunarinde mägises maastikus möllab umbes 35 kilomeetri laiuselt suurimas ulatuses materjalilahing. Lakkamatu turmtule ja võimsa inimpanusega, tugevaimate õhurünnakutega, soomusjõudude kui ka liikuva kahurväe panusega, visades võitlustes, mis segeli lühikese aja kestel mitu korda oma ilmet vahetavad, iga toetuspunkti ja iga kõrgustiku pärast, sarnanevad need võitlused viimase maailmasõja suurte tõrjelahingutega. Vaenlase suure ülekaalu vastu osutavad meie väed nüüd juba 6 dat päeva sangarlikku vastupanu. Võitluskäigu kestel toimunud taandumisliikumised kulgesid kavakindlalt. Vaenlase äärmiselt kõrged verised kaotused ei ole mingis koeskõlas puht-taktikalise maastikuvõiduga, mida ta suutis saavutada.

Nettuno sillapeal ei leidnud eile aset mingit tähelepanuväärivat võitlustegevust. Päev-päevalt tugevnev vaenlase kahurväe surve laseb aga sealgi oodata peatset suurrünnakut.

Saksa kiirpaadid vigastasid öisel rünnakul nõukogude valvejõudude vastu Soome lahe idaosas hulga vaenlase sõidukeid.

Nõukogude pommilennukite rünnakukatsel ühele saksa konvoile Põhja-Norra ranniku ees hävitati julgestusjõudude ja pardaõhutõrje poolt 3, jahilennukite poolt veel 21 vaenlase lennukit.

Möödunud ööl heitsid üksikud briti lennukid pomme Berliini piirkonda.

*

Berliin, 16. 5. (DNB) DNB sõjaline kaastööline Martin Hallensleben asetab alles algusstaadiumis seisva suurlahingu Lõuna-Itaalia rindel ühendusse anglo-ameeriklaste õhuofensiiviga Prantsuse põhja-ning lääneranniku vastu ja peab seda invasiooni sissejuhatuseks. Ta kirjutab muuseas:

Briti-Ameerika ettevõtte eesmärk Minturno ja Cassino vahelises ruumis on Saksa väejuhatusele täiesti selge. Mis praegu toimub selles võitlusruumis, on küll suurejooneline rünnak tugevate jõududega, kuid eliski ainult katse Briti-Ameerika tõeliste kavatsuste varjamiseks. Sakslaste liikumised laupäeval ja pühapäeval näivad olevat diktteeritud tahtest viia vaenlane kõigi jõudude arendamisele ja lasta nende rünnakut juba eelmaastikul ond surnuks joosta. Sellega on ka seletatav, et anglo-ameeriklased võisid San Angelo ruumis edasi tulla sakslastest mahajäetud maa-alale. Nende edasitungi ulatus on seni ainult kaks-kolm kilomeetrit.

Vangilangenute ülekuulamistest nähtub, et anglo-ameeriklased olid ülimal määrai hämmastatud, nähes et nende suurtükiväg oli maruliselt pommitanud maa-ala, mis sakslaste poolt juba mitu tundi enne põrgutule puhkemist oli maha jäetud. Nad olid veendunud, et see oli võimalik ainult rünnakuaja ja -ruumi kummaliselt täpse teadmisega.

Idarinde põhjalõig"s on kaevikud täis vett ja pori. Grenaderid saavad siin liikuda ainult kummisäärikuis. (Pk.-sõjakirjasaatja Mutherr Wb.)

Vastavad Saksa ametivõimud ei avalda selles suhtes oma seisukohta. Tähelepanelik vaatleja peab aga saama mulje, et sakslased ei taotle oma põiklemismanöövriga mitte ainult oma kaugemal lääne pool asetseva riivipositsiooni tugevdamist, vaid tahavad ka anda vastulööke. Igatahes tegelevad nad praegu sellega, et anglo-ameeriklaste ettevõtet tõrjuda, vähimalgi määral muretsemata vastaste püüete pärast, mille sihiks on sakslasi sundida just selles ruumis rakendama tugevamaid jõude.

Lahing on praegu alles arenemas. Inglased ja ameeriklased paiskavad kogu aeg uusi abirahvaid võitlusse, mis neile juba on toonud raskeid inim- ja materjalikaotusi. Ühtlasi muutub elavamaks tegevus Nettuno-Anzio sillapeas ja Türreeni mere rannikuvetes, samuti ka teistes Euroopa rannikupunktides. Järgmised seitse kuni neliteist päeva toovad nii mõnegi selgituse küsimustes, mis mõlemad pooled praegu lahtiseks jätavad. Saksa väejuhatus ei näi muide invasiooni vaatlevat kui ettevõtet, mis toimuks ühtlase tervikuna. Berliinis arvatakse, et selleks kasutatakse mitmesuguseid vorme ja mitmesuguseid tähtaegu.

Berliin, 16. 5. Mitmed väljendused Saksa sõjaväeringkondade poolt lubavad järeldada, et suuradmiral Dönitzil on kavatsus alaliselt ühtlustada allveelaevade offensiivi taasalustamist Atlandi ookeanil anglo ameeriklaste võimaliku invasiooniga Lääne-Euroopasse.

Kuna Dönitz on allveelaevade kasutamist kaitse eesmärgil alati pidanud otstarbekohatuks ja *kinni peab oma teooriast* allveelaevade kui rünnakformatsiooni kohta, siis võib oletada, et allveelaevad rakendatakse tegevusse invasiooni tagalas.

Saksa admiraliteet arvestab sellega, et transpordivajaduste tõttu invasiooni juures tuleb liitlastel suur puudus julgestuslaevadest, sest neid on tingimata vaja vägede- ja materjaliveo kaitseks mitte liiga pikal mereteel. Patrull- ja julgestuslaevade koondamine Euroopa ranniku piirkonda annab allveelaevadele hea võimaluse sel hetkel uuesti alustada katkestatud võitlust Atlandi ookeanil. Enne seda tähtaega ei võeta tarvitusele leiutisi ja uusi konstruktsioone, mille mõjust oleneb see teine Atlandi ofensiiv.

Seda vaadet toetab monotoonne visadus, millega sõjaväe ülemjuhatuse ametlikud kõnelejad ennustavad, et isegi mitu nädalat õnnestuv maabumine toob endaga kaasa otsustava tähenduse Saksa meresõjarindele

Põhja-Atlandil uputati Kanada fregatt

Stokholmist, 15. 5. (DNB). Reuter annab edasi ametliku teate Ottavast, mille järele Põhja-Atlandil uputati alles möödunud aasta detsembris käiku lastud fregatt „Valleyfield". Meeskonnast said 5 liiget surma, kuna 121 on kadunud.

Itaalias omasid juudid suuri maa-alasid

Milanost, 16. 5. (DNB). Nagu mööduandvalt poolt teatatakse, võõrandati riigi poolt senini 701 juutide valduses seisnud maapidamist kokku 29 480 hektaari pindalaga.

Kas oodatava invasiooni sissejuhatus?

Berliin, 16. 3. Igasuguste sõjateadete puudumist suurema tähtsusega sündmuste üle võetakse Berliinis kui praegusele sõjafaasile iseloomulikku tõsiasja. Idarindel võib niihästi kesk- kui ka põhjalõigus märgata vaenlase rindejoone taga, masside liikumisi, ilma et need aga praegu kuidagi oleksid muutunud nähtavaiks operatsioonideks. Kuna idarindel niisiis oodatakse oluliselt uusi suuri otsustamisi, on invasiooni ettevalmistused omandanud veelgi suurema pinge.

Ofensiivisse Lõuna-Itaalia rindel, mille kindral Alexander valiandas 12. mail, suhtutakse sakslaste poolel küll kui suurejoonelisse aktsiooni, kuid selles nähakse sliski peamiselt tähelepanu kõrvale juhtimise ja jõudude köitmise rünnakut, nagu ütleb Saksa sõjateade.

Liitlaste taktikaline eesmärk on ilmne. nad tahavad kitsast jõeorgu mööda mägede vahel tungida põhja poole. Kuid selle ofensiivi juures ei tohi unustada, et see peale otseste taktikaliste eesmärkide omab ka kaugeleulatuvama operatiivse eesmärgi — Saksa vägesid siin siduda, et sellega võimaldada mõnes teises kohas liitlaste suuremat edasituugi.

Esimestel võitluspäevadel kandsid rünnaku pearaskust peamiselt prantslased, marokolasad ja hindud, kes leegiheitjatega püüdsid purustada sakslaste mägipositsioone.

Võitlustegevuse puhkemisele Itaalias ja liitlaste viimaste nädalate tegevdatud õhutegevusele liiklusteede ja tööstusettevõtete vastu lähes suhtutakse kui oodatava invasiooni sissejuhatusse.

Idarindel kohalik võitlustegevus

Saksa tugevad õhujõud pommitasid Portsmouthi

Führeri peakorterist, 16. mail. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Idarindelt teatatakse ainult kohalikust võitlustegevusest Dnestri alamjooksul ja Karpaatide eelmaastikus.

Armee õhutõrjekahurväg tulistas idasõjakäigu algusest saadik aila 2000 vaenlase lennukit. Neist saavutasid 375. ja 273. maaväeõhutõrjeüksused üksinda 300 allatulistamist.

Itaalia lõunarindel jätkas vaenlane oma rünnakuid uute jalaväe- ja soomusdiviiside panusel meie kaitsesüsteemi vastu raskuspunktiga lõuna pool Cassinot. Vihaste vahelduvate võitluste järele läksid mõned kõrgustikupositsioonid kaotsi. Teistes lõikudes puhastati või piivistati kohalikud sissemurrud vastulöökidega.

Üks tugev võitluslennukiteüksus pommitas 15. mai hilistel õhtutundidel vaenlase toetuspunkte Cassino ees hea mõjuvusega. Tekkis tulikahjusid ja plahvatusi.

Üksikute briti hairelennukite rünnakutel Kölni ja Mannheimi ruumi ning sisselendudel Saksa lahe kohal tulistati möödunud ööl alla 4 vaenlase lennukit.

16. mai varastel hommikutundidel ründasid raskete saksa võitluslennukite tugevad üksused Inglismaal Portsmouthi sadamalinna suure arvu lõike- ja süütepommidega.

Lühiteated juhtuvad...

— Jewish Agency erikomisjon avaldas memorandumi Nõukogude Liidu-Palestiina kaub ndussuhete kohta, milles on välja töötatud ka ettepanekud juudi sisserändamise tugevdamise kohta Palestiinasse ja juudi majanduse teostamiseks Palestiinas.

— Hispaania pagulased Prantsuse-Aafrikas on nüüd kiilunenud kahte harru, millised manifesteerivad teineteise vastu leppimatut vaenu. Üks rühm pagulasjuhte Prieto Martinez Barrio ja Alavarez del Vavo juhtimisel asutasid uue partei „Democacia". Hispaania kommunistid pöördnvad väga teravalt selle lõhenemise vastu.

— Gandhi alustas Reuteri teatel neljapäeva hommikul reisi Bombaisse.

— Budapesti „Arriba" kirjutab: „Ungarlased teavad nüüd, et nad ainult õlgöla kõrval saksa kamraadidega suudavad kindlustada rahvuslikku tulevikku" Saksa sõdurid, kes viibivad Ungaris, võidavad järjest enam oma liitlaste südamed, kuna nad käituvad nõnda, nagu käseb neid nende sisetunne.

— Maikuus algab Ungaris naiste panus sunduslikuks tööteenistuseks.

— Kairos asutati „Nõukogude Liidu sõprade ühing". Ühing tahtvat luua Egiptuse ja Nõukogude Liidu vahel „kultuurilisi suhetid".

— Vesuuvi viimase tulepurskamise läbi hävines kokku 11 küla.

Võitlus Aprilia juures. Grenaderid liiguvad piki maanteed. (Pk.-sõjak. Dreyer. Wb.)

Eksitusest pöördunu

Ühe kommunisti elamused

Roomast, 16. 5.(DNB). Neil päevil andis end itaalia võimude kätte 36-aastane Antonio Cairoli ja seletas, et ta on endise kommunistina kaasa võidelnud rahvusvahelises brigaadis Hispaanias. Ta saanud üsna varsti haavata ja tervenemise järele kutsutud ta Moskvasse, kus talle antud põhjalikku õpetust kommunistlikkudes agitatsioonimeetodites.

Cairoli avastas peagi, et teooria ja praktika seisavad Nõukogude Liidus järsus vastolus. Ta lootis niipea kui võimalik sellele „töötajate paradiisile" selga pöörata ja et teda saadetakse Itaaliasse. See lootus, mis hoidis teda kogu aasta joeksul püsti, täitus lõpuks. Koos ühe väljaõpetatud agitaatorite rühmaga, mille juhiks oli junt Mandorle (Mandelbaum), saabus ta Trani linna Aadria rannikul. Algul näis agitatsioon Itaalias viljakandvat, kuid õige pea selle järele, kui tarvitusele võeti bolshevistlikud terrorimeetodid, muutus elanikkond usutulnukate vastu üha vaenulikumaks.

Cairoli püüdis kõrva hiilida endale pandud kohustuste täitmisest, kuna ta ei tahtnud enda kodumaal näha nõukogude olusid. Ta pidi ometi iga päev kartma, et tema tunded on läbi nähtud, millisel juhul juht oleks võtnud ta vastutusele reetmise eest.

Peagi saabus käsk, et kõik mehed 16—60 eluaastani pidid end „vabatahtlikult" registreerima sõjaväeteenistuseks. Enamik püüdis põgeneda, kuid bolshevikkudel õnnestus 15 põgenikku vangistada. Kohalikkudest punastest juhtidest koosnev kohus mõistis nad surma ja lasi nad kohapeal maha. Cairolile tehti koos teiste bolshevikkudega ülessandeks vangistada põgenenud meeste omaksed ja viia nad pantvangidena kohalikku vanglasse.

Ühe ema arreteerimisel, kelle pojal oli õnnestunud põgeneda piitsutas bolshevikkude juht vana naist, kes keeldus reetmast oma poja asukohta, ja lõi ta pikali. Cairoli tormas vahele, haaras juhilt piitsa ja lõi selle rautatud pidemega lagipähe. Juht kukkus. Mõlemad teised käsilased, kes tahtsid talle kallale tulla, hoidis ta endast revolvri abil eemal. Tal õnnestus põgeneda, kuigi teda otsis suur kari jälitajaid. Lõpuks jõudis Cairoli läbi saksa liinide.

Tshungkingi-Hiina tragöödia

Genfist, 16. 5. (DNB). Ühes juhtkirjas kirjutas „Daily Mail" teisipäeval pealkirja all „Hiina tragöödia":

„Varustuse alal on Tshungkingi-Hiina olukord otse kaootiline. Armee on näljas ja kannatab taudide all. Reske sõjavarustus, tankid ja kahurid puuduvad peagu täielikult. Hiina vägede kasutuses seisavad vaid vähesed võitluslennukid.

Tshungkingi-Hiina raskeimateks muredeks ei ole sliski sõjalised tagasilöögid. See maa on alles kaugel selliest, et alluda ühe mehe juhtimisele. Tshungkingi-Hiina on jagunenud kahte leeri, millistest üks allub kommunistlikule valitsusele, teine *Kuomintangi omale.* Hiina traditsiooniline korruptsioon ei ole hoopiski veel juurtega välja kistud.

Põhjalikku informatsiooni Tshungkingi-Hiina olude kohta ei ole võimalik saada, kuna tsensuur on raudne. Ainult see vankumatu kannatus, millega hiina rahvas kõike talud, hoiab teda veel püsti."

Feldmarssal Rommel inspektsioonil Normandias

Berliin, 16. 5. (DNB) Neil päevil vaatas feldmarssal Rommel üle Saksa kaitseseadmed Normandias ja veendus kõigi kindlustuste kõrges võitlusjõus ning tõrjevõimes. Tema tähelepanu oli eriti suunatud viimaste päevade kestel tugevdatud tõketele maa- ja mererindel.

Sel sõidul külastas feldmarssal ka mitmeid lõike Normandia rannikul, eriti üht Cherbourgi lähedal asetsevat punkti, mida vaenlane kahel jägneval ööl oli rünnanud raskemakalibriliste pommidega. Võitlusseadmed olid arvukaist tabamusist hoolimata saanud tähtsusetuid materjaalseid kahjusid. Inimohvreid üldse ei olnud. Ka kõik reivad olid säilitanud oma tarvitamisköibilikkuse.

Jeanne d'Arci pidustused Prantsusmaal

Marssal Pętain külastas Rouenit

Pariisist, 15. 5. (DNB). Kõigis prantsuse linnades ja kogukondades toimusid pühapäeval Jeanne d'Arci pidustused. See prantsuse rahvuspühe saavutas tänavu oma haripunkti marssal Petaini külaskäiguga Roueni, kus Orleani neitsi hukati. Linn elas mõni päev tagasi üle anglo-ameeriklaste terrorirünnaku, mille puhul kuulus raekoda ja katedraal said pommide ja vosvori läbi nii raskesti vigastada, et prantsuse poolelt võeti ette tasumisakt ja seletati ajakirjanduses: „Selle terrorirünnakuga mõrvati neitsi Jeanne teist korda!"

Riigipea asetas pühapäeva hommikul platsile, kuhu kord püstitati tuliriit, kimbu valgeid ja siniseid lilli, mis vastab Püha Johanna lipu värvidele.

Neil pidustustel ei peetud ühtki kõnet. Orleani neitsi tänavune nimepäev seisis tumma protesti tähe all anglo-ameeriklaste terrori vastu prantsuse taiviilelanikonna suhtes.

E. Viiralti teoste näitus Vilnos

Pühapäeval avati Vilno kunstimuuseumi ruumes Eduard Viiralti tööde näitus, millel on välja pandud 37 teost. Kunstimuuseum andis ühtlasi välja näituse kataloogi, mis sisaldab reproduktsioonide kõrval ka E. Viiralti kunstilise loomingu iseloomustuse eesti kirjaniku A. Ranniti sulest.

Emadepäev Soomes

Helsingist. 15. 5. Soome pühitses pühapäeval oma traditsioonilist emadepäeva mitmesuguste pidustustega. Helsingis toimus peaaktus riigiteatris, millest võtsid osa preisident, valitsus ja paljud kutsutud külalised.

Ajakirjandus hindas emadepäeva kui üht soome rahva tähtsaimat püha. Soome olevat esimeseks maaks maailmas, nii rõhutab „Helsingin Sanomat", kus naine pääses mehega võrdsesse sotsiaalsesse seisundisse, ja soome naine olevat emana ja mehe seltsilisena, samuti rahvuse kõigis olukordades alati väljapaistvalt täitnud oma ülesandeid nii avalikus elus kui ka perekonna ringis. Emadepäev nii toonitavad teised lehed, ei olevat Soomes mitte vormiasjaks. Ühkusega vaatavat iga soomlane emadele, kes isetult toovad oma ohvreid ja tugevdavad seejuures usku ja lootust tulevikku nagu ei keegi teine.

Laulja Dimitri Smirnov surnud

Riias suri neil päevil kuulus vene laulja Dimitri Smirnov. Kadunu elutses kauemat aega ka Eestis ja on siin palju kordi esinenud.

D. Smirnov esines suure menuga paljudes Euroopa riikides samuti ka Ameerikas.

Surm tuli südamehaigusest.

Türklaste arvamus õhuterrorist

Istanbulist, 16. 5. (DNB). Ajaleht „San Posta" kahtleb Ushakligil, kas anglo-ameeriklastel õnnestub saavutada oma eesmärki, halvata pommitamiste läbi saksa tööstust. Autor arvab, et ka liitlaste rünnakud Prantsusmaale, Belgiale ja Hollandile on kutsunud esile lausa ootamatuid tulemusi, kuna sealne elanikkond ei suutvat mõista, kuidas nende oletatavad sõbrad võivad neid pommitada.

Ka naised rakenduvad võidu saavutamiseks

Totaalses sõjas, milles võitlevad Saksa riik ja tema liitlased, et päästa Euroopat bolshevismist, peavad okupeeritud idaalad lõppvõidu saavutamiseks oma osa andma. Selle ühise eesmärgi saavutamiseks kohustab Tallinna linnakomisar kõiki naisi 15. kuni 45. eluaastani end 16.—24. maini kell 8—13 Tallinna tööametis Pärnu mnt. 36 registreerima. Maaplanikkond peab ilmuma vastavasse tööametisse Paides, Raplas ja Tapal samuti 16.—24. maini.

Iga isik peab ilmumisel näitama ette isikutunnistuse, tõendi senise tegevuse kohta ja elukoha tõendi. Vajaduse korral peavad majaomanikud-majavalitsejad need tõendid välja kirjutama ja ilmumiskohustuslastele välja andma.

Ilmumisest on vabastatud mitte iseseisvas töövahekorras seisvad isikud, kes vähemalt 48 tundi nädalas töötavad, kõikide päevakoolide naisõpilased ja naisüliõpilased. Kui ülalnimetatud isikud siiski toiaalse sõjepidamise ülesannetest soovivad osa võtta, võivad nad samuti tööametisse ilmuda.

Mitteiseseisvas töövahekorras seisvad isikud on ilmumisest vabastetud, et neid oma töökohtadelt mitte eemaldada. Kõik ametiasutused, käitised ja palgalisi pidavad isikud peavad oma naistöötajate nimestikud kuni 51. maini s.a. kahekordses väljaandes Tallinna tööametile saatma. Nimestik peab sisaldama nimo, eesnime, sünniaja ja -koha, elukoha, rahvuse, õpitud elukutse, praeguse tegevuse, mis ajast selles tegevuses, tööraamatu kuiserühma ja numbri.

Määruse vastu eksijaid karistatakse aresti või rahatrahviga, raskemail juhtudel vangistusega ja rahatrahviga või ühega neist.

Moskva kõie otsas

Kanada ei taha enam sõdureid anda

Stokholm, 16. 5. (DNB) „Time" teatab, et Quebecki seadusandvad kogus tegi rahvasaadik Rene Chaloult ettepaneku, mis võeti vastu 35 poolt-häälega ja milles lükatakse tagasi sõjaväeteenistuskohustuslike kanadalaste saatmine ülemere-maadesse. Teine ettepanek, et Kanada peaks sõjast välja astuma, ei läinud hääletamisele. Oma seletuses mainitud ettepaneku kohta ütles Chaoult muuhulgas, et Suur-Britannia ja USA koos enamlaste ja Tšungkingiga rakendagu võimalike lünkade täitmiseks tegevusse oma sõdureid.

Vahendid invasiooniks

Kogu maailma lehed kubisevad juba nädalaid ning kuid „invasiooni" teemast ja nii asjatundjad kui ka võhikud püüavad pakkuda selle vastu huvi tundvale lugejaskonnale asjalikke kujutusi või pettekujutusi, tagasivaateid või ennustusi. Maabumine on invasiooni ja üldse mandrile või saarele mere kaudu üritatava pealetungi aluseks. Juba vanast ajast on meie teada kuulsaid maabumisüritusi, nagu näiteks rooma leegionide maabumine Aafrika rannal Scipio all sõjas Kartaago vastu, samuti Caesari maabumine Briti saarel. Hilisemast ajast on Bayeux'ki vaibal leiduvate kujutuste kaudu saanud eriti teatavaks normannide saabumine anglo-sakside saarele. Hoolimata 150.000 sõduri ohverdamisest äpardus 1915. a. Maailmasõjas inglaste ja prantslaste poolt üritatud maabumiskatse Gallipoli juures. Seevastu aga õnnestus 1917. aastal saksa mere- ja maavõitlusjõudude ühiselt teostatud maabumisettevõte vaenlaste käes olevale Saaremaale täielikult.

Käesolevas sõjas olid Saksa sõjaväe ainulaadseiks saavutusiks eeskujuliknlt teostatud maabumisoperatsioon 1940. a. aprillis Norras ja sama kasta 20. mail Kreeta saarel. Seevastu ebaõnnestusid liitlaste maabumiskatsed mandrile Dieppe'i ja St. Nazaire'i juures 1942. a. Peale selle viitavad anglo-ameeriklased oma maabumistele Põhja-Aafrikas ja Lõuna Sitsiilias, Salernos, Nettuno juures ja Vaiksel ookeanil.

Tähtsamaiks maabumisvahendeiks on maabumislaevad ning -paadid. Enamail juhtudel ei ole üllatus maabumise puhul maabumislaevastiku otsene tühjakslaadimine võimalik. Reast põhjustest, nagu madal rand, purustatud sadamaseadeldised, on selgunud, et sel juhul on hädavajalik inimeste ja materjali ümberlaadimine suurtelt rohkem kui 2000 brt.-tonnilisteit transportlaevadelt väiksemaile laevadele või paatidele. See toiming tingib aga suurt materjali ja ajakulutust. Iga maabumisoperatsiooni juures on aga esmajoones tähtis toimetada maabumissillapää kindlustamiseks maale võimaliknlt kiiresti raskeid relvi, suurtükke ja tanke. Vastasel korral ähvardab hädaoht, et tarmukas vastane paiskab maabunud väeosad tagasi.

Juba enne sõja algust tehtud katsetuste alusel ehitasid anglo-ameeriklased käesoleva sõja jooksul endale rea maabumispaate ning -laevu, unendades neid pidevalt saadud kogemuste põhjal. Nende lähemaks iseloomustamiseks olgu toodud järgmine lühike kirjeldus.

Üldiselt võib anglo-ameerika maabumisvahendeid liigitada 3 suurde rühma. Esimene rühm koosneb väikestest maabumispaatidest — inglise keeles lühidalt Lc; neid kasutatakse lühemail sõitudel ja neil on väiksem mahutavus. Need jagunevad omakorda kahte liiki: ühte liiki kuuluvad 4—18 br.-tonnilised ja teise 120—350 br.-tonnilised paadid. Siia hulka kuulub USA's ehitatud kiire, 4,5 tn. 11 mtr. pikkune ja 2,9 mtr. laiune inglise meeskonna maabumispaat LCP, mis võib võtta pääle 20 meest. Tema kiirus on 15 sõlme ja tegevusraadius 250 meremiili. Kütteaine kaasavõtmiseks on ta varustatud kahe tagavaratankiga. Põhja-ameeriklased kasutasid Nettuno juures samasugust ning sama suurt, kuid kiiremat paati. Peale ülaltähendatute on neil veel olemas rünnakmaabumispaat (L. C. A.), mis võib võtta peale 35 meest, edasi toetusmaabumispaat ning mootormaabumispaat (L. C. M.). Viimane võib võtta kaasa ühe 16—18 tonnilise tanki või 16 tonni materjali või 120 meest.

Teise liiki kuuluvad laialdasema liikumisraadiusega ning suured maabumispaadid. Need on määratud ainult kas võitlusüksuste edasitoimetamiseks või tankide, suurtükkide ja jõuvankrite maale viimiseks. Siia hulka kuulub maabumispaat L. C. I., mis võib 1500-meremiililisele teekonnale võtta kaasa 200 meest.

Lisaks eeltooduile on ehitatud veel erilised tankimaabumispaadid, mis on varustatud eriliste laadimisseadeldistega ning mille keul on allalastav ja ülestõstetav, nii et väiksematüübilised tankid võivad kohe pardalt kaldale sõita. Tank-maabumispaatide L. C. T. maht on 200—250 tonni ja nad mahutavad 3—6 tanki. On aga ka paate, mille maht on 120—350 tonni. Nende laevatüüpide hulka kuuluvad veel abimaabumispaadid, rannalaevad järelveoks jne.

Käesoleva sõja kogemuste põhjal ehitati veel erilised paadid — õhutõrje- ja suurtükiväemaabumispaadid. Nende ülesandeks oli teostada kaitset otsekohe pärast maabumist tõrjuda ründavaid lennukeid ja teha kahjutuks nii rannakahurid kui ka rannakaitse. Transportlaevad on varustatud seadeldistega, mis võimaldavad neil võtta pardale kuni 120 tonniseid maabumispaate.

Seni üritatud vaenuliste maabumiste teostamiseks on rakendatud veel kolmas liik maabumisabinõusid — mahuga kuni 3000 br.-tonni. Siia kuuluvad maabumislaevad (L. S.), mis on enamalt jaolt ümberehitatud tank- ning kaubalaevad; neid rakendatakse invasiooni esimesel pealetungilainel. Nende kiirus ulatub kuni 25 sõlmeni ja nad võivad võtta pardale 6—8 maabumispaati. Vanemaid tüüpe asendatakse aga pidevalt üha suureneval arvul uute eriliste konstruktsiooniga tüüpidega, mille maht ulatub juba 8000 tonnile. Niisugused maabumispaadid — transportlaevad mahutavad pardale kuni 15 maabumispaati. Nende süvis vees on ainult kuni 1,5 m ja nad on nii ehitatud, et neilt võib paigutada väeosi, tanke, suurtükke ning sõidukeid otse maale. Põhja-Ameerika laevatehaste tüübid on umbes 100 m pikad ja 15 m laiad. Nende pardale mahub kuni 30 tanki või vastav arv jõuvankreid. Kõik kolmandasse liiki kuuluvad maabumislaevad võivad võtta pardale maabumispaate.

Maabumisüritused on sõjapidamisel raskeimaid kuid ühtlasi huvitavaimad operatsioonid. Kui vaenulisel poolel arvatakse võivat võrrelda eelolevat invasiooni Sitsiilias või Nettuno lahes teostatud maabumistega, siis seisab otsustav viga selles, et seniste maabumiste puhul oli neil tegemist kas tähtsuseta rannakaitsega ning nõrkade üksustega, või polnud rannakaitset üldse olemaski. Nüüdne invasioon Euroopasse aga põrkaks vastu maailmas seni ainulaadset kindlustussüsteemi ja silmapaistvaid võitlusüksusi, mis võivad purustada kõik lootused.

B. B.-Z.

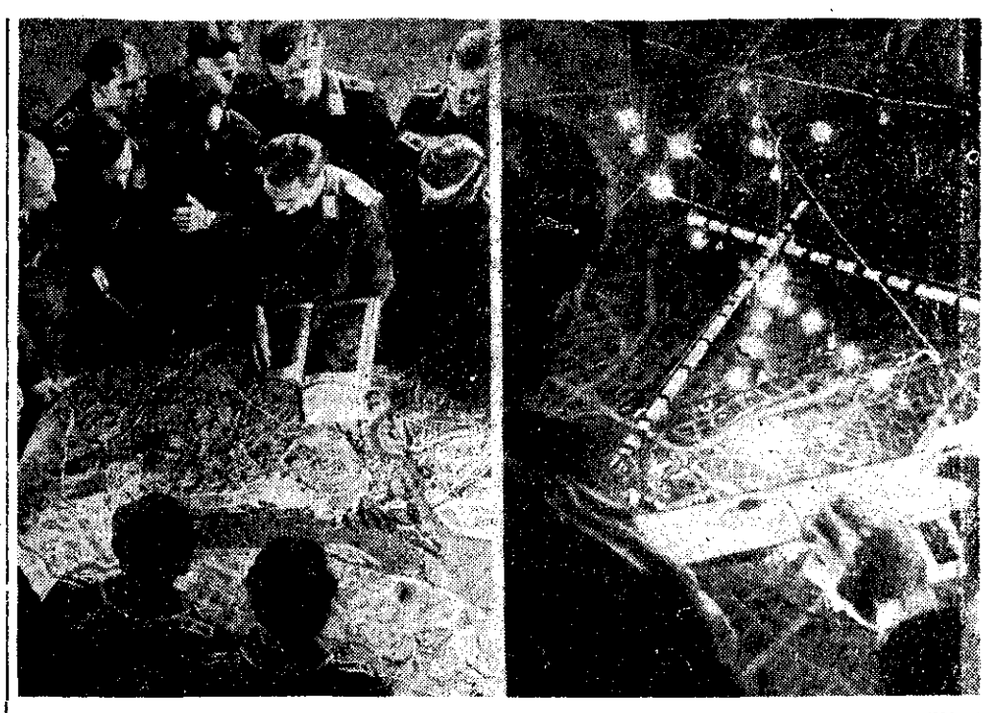

Reljeefkaartide juures õpivad ja valmistavad võitluslendurid ette suurrünnakut. (Wb.)

Nõukogude kindrali päevik

PK. Kestvalt mõllavad idas võimsad tõrjelahingud. Määratuist inim- ja materjalikahjudest hoolimata ründavad enamlaste massid nii ööl kui päeval Saksa rinnet, mis küll kohati tagasi tõmbub, et siis aga vastulöökidena vaenlasele ikka jälle veriseid haavu lüüa. Et enamlaste maasilikuvõidud pole võidud, et iga võidetud kilomeeter on ostetud tuhandete bolshevike verega, seda tõendab hiljutistes lahingutes Saksa vägede kätte langenud nõukogude diviisikomandöri Š. päevik.

Need on inimese tunnistused, kelle hinge piinab võitluse väljavaatetus. Kus on võidumeeleelu, mida Moskva raadiojaam ikka jälle maailma paiskab, niipea kui Saksa väed on jätnud maha mõne linna või küla? See nõukogude kindral, kes peab täitma ebainimlikke käske ja oma inimesi üha uuesti ajama Saksa granaatide surmavasse valangusse, tunneb ja aimab, et „võidukas edasitung" on ainult tee üle tumeda läve õudsesse lõppu.

Päevikus seisab:

4. 1. 44. Täna tungisime peale kahe rügemendi ja ühe soomusbrigaadiga. Kaotasime peagu kõik tangid ja poole inimestest. Seejärele pöördusime tagasi lähtepositsioonidele. Armeestaabist sain peapesu ja naistest koosneva abiväe. Vannun sinihabeme seitsmenda naise juures, et vabastan enese neist. Nagu selgub, oskavad nad ainult väikekaliibriliiste püssidega tulistada. Nad on hirmus aplad ning riikad. Vaevalt olid nad majutatud, kui nõudsid juba terve puuda vatti, kausse, keetja, kõetud ruume. Paljud neist on nõutanud endale haigusepuhkust. Milline narr mobiliseeris nad küll?

7. 1. 44. Jällegi sain peapesu ja abiväe, mis koosnes 10 juudist, nõukogude kangelasist, kes olid siia saadetud erülesannetega. Kuid nad ei tule peagu üldse laatsaretist välja.

9. 1. 44. Eile kogesime, kuidas näeb välja uus vaenlase vasturünnak. Tõmbusime tagasi tõrjepositsioonidele. Allüksuste komandörid teatasid, et naised on häälestatud revolutsioonivastaselt. Mida hakata nendega peale? Täna vestlesin amatsooniga kolhoosist „Asjatu töö". Selline nime sai kolhoos, kuna töölised seal oma töö eest samahästi kui midagi ei saanud. Too naine oli kaotanud oma relva. Minu küsimusele: „Kuidas võidame vaenlase, kui me oma relvadega nii ümber käime?" vastas naine nipsakalt: „Käige kõik sarviliste saadanate juure. Enne avastage, kes on õieti meie tõelised vaenlased!" Sea siin veel distsipliin sisse! Neil õnnetuil pükstes naistel pole midagi kaotada.

10. 1. 44. „Mida toob uus päev mulle?" Nende mõtetega panin paberile rünnakkäsu kava. Rünnak peab algama homme varahommikul. On saabunud tankiüksusi. Leib ja rasvaine puuduvad. Olen märganud, et nälgiva inimese silmadel on sama ebameeldiv läige kui halkuvatel koertelgi. Püüan mitte vaadata sõdureile silmi. Kui toodaks ometi toidupaketi! Naised pistsin kööki ja laatsaretti, sest muidu oleksid nad mässu tõstnud. On kerkinud esile mingi „Orleani neitsi" kolhoosist „Punane tiisel". Too seletab kõigile, et varsti algab kõikjal võitlus jaunilinn idakaldal mõiste kahest maailmast kes siin teineteise vastu põrkavad. . . .

Tagasivaatega ajalukku ja pilguga tulevikku lõppes soome ohvitseride külaskäik Narva rindel.

Sõjakirjasaatja Enno Eimers

Soome ohvitserid Narva rindel

PK. Neil päevil saabus Narva rindele üks soome ohvitseride delegatsioon, keda tervitas ja võttis vastu armee ülemjuhataja. Arvestamata selle mitu päeva kestnud külaskäigu välist vormi, peitub selles sügavam mõte. Põhjarinne, ja eriti Narva rinne, on Soomele parempoolseks naaberrindeks saksa ja soome rahva võitluses ühise vaenlase vastu. Sest see peab olema selge: ei ole ühtki rahvast, kes oleks samal määral oma nahal tunda saanud ähvardust, mida kujundab Moskva euroopalikule õhtumaale. Soome võitleb oma iseseisvuse pärast Moskva vastu juba alates 1815. aastast ja pidas 1917/18 ja kuulsas Talvesõjas 1939/40 ning peab nüüd jällegi alates 1. juulist 1941 verist võitlust oma olemasolu pärast.

Seepärast vaatab Soome pineva huviga Saksa idarindele ja eriti Narva rindele. Soome ohvitserid tulid lahtisilmi üle Soome lahe ja varsti pärast saabumist tutvustati neid pikemas loengus võitlustega Narva positsioonil. Külaskäigud korpuste ja diviiside juures andsid võimaluse soome külalisile ka üksikasjadega tutvuneda. Nii kirjeldati neile elavas ettekandes edukaid võitlusi endise läänekoti pärast.

Saksa vasturünnakud Narva ääres omavad erilise ilme, mida põhjustab otse ainulaadne maastik, mis on kõik muud, kuid mitte soodus moodsa sõja pidamiseks. Edasi iseloomustab neid võitlusi eriline koostöö jalaväe pioneeride ja seomusmasinate vahel metsa ja soomaastikus. Nende saksa rünnakmeetodite omapärasustega tutvustati soome ohvitsere ühe õppeotstarbeks improviseeritud seomuslahingu kaudu koostöös jalaväega.

Maastik, nagu seda tunnevad Narva armee sõdurid, on soomlastele tuttav oma kodumaalt ja Ida-Karjalast. Keegi peale nende ei või paremini otsustada nende raskuste üle, milledega siin on sõda seotud ja enamhuvitatud vaatlejaid kui soome ohvitserid võib siin vaevalt leida.

Narva nimi omab kogu Skandinaaviale juba ajaloost suure tähtsuse. Siin lõi XVIII sajandi algul Rootsi kuningas Kaarel XII Vene vägesid, kes võitlesid Peeter I juhtimisel. Soome, kes polnud tol ajal veel iseseisev, kuulus Rootsi külge ja temal oli Rootsi võidu järelmõjudes oma õigustatud osa, arvestamata veel seda, et Soome andis alati suure osa — ja sugugi mitte halbu — sõdureist Rootsi sõjaväkke.

Oli täiesti loomulik, kui soome ohvitserid oma külaskäigu viimasel päeval käisid Narva s. t. selles rindelõigus, kus ka praegu kõigi ülesehitustahteliste Euroopa rahvaste vabatahtlikud seisavad tõrjevõitlustes Euroopa pärast. Juba ainult väliselt annavad kõrgele ülespoole tõusev Hermanni kindlus jõe läänekaldal ja madalalt ning kohmakalt laiuv

Igavese eestluse iidne kaitsetarve

Muinas-Eesti linnuste uurimine on avanud uue ja tähtsa leheküljе eestlaste põlisest kirjutamata ajalooraamatust

Eesti ja eestlaste kirjutatud ajalugu ei küüni kaugeltki sinna, kust algab eestlaste elu ja võitlus sellel pinnal, mida meie rahvas võib nimetada praegu omaks, tohutu verega ostetud ja eestlusele lunastatud maaks. Alles 12. ja 13. sajand on vahetulbad ajaloos, kust alates sünnib pisut ulatuslikum eestluse võitlusrikkast elusaatust mõneti valgustav, kuigi kahjuks muulaste poolt kirjutatud ja seega teistest rahvustest kroonikute silmadega nähtud kirjalik materjal. Geoloogilised ja arheoloogilised uurimused, milliseid teostati innukamalt eriti Eesti omariikluse viimaseil aastail, kinnitavad aga, et juba 7—9 aastatuhat tagasi on elanud sellel pinnal siin oma aja kohta küllalt loov ja kõrgelearenenud inimtüüp, jahirahvas, kes oli mitte ainult füüsiliselt, vaid ka vaimselt täis elujõudu ja kes pidas tõenäoliselt juba sellel hall-hämaral muinasajas põhiks aususe ja õiguse mõisteid. Meile on muidugi teadmata, kuidas ja kui palju oli see rahvas keeleliselt sugulane hilisemate eestlastega, aga meil on küllalt põhjust arvata, et ei neiski voolas juba üsna tugevasti seda verd, mis jätkab oma ringvoolu nüüd meie soontes.

Kuidas elas ja kuidas eriti võitles aga oma olemasolu ja õiguste eest siinne põlisrahvas, olgu see siis ajal, millal meie ei julge nimetada teda veel e e s t l u s e k s või tollal, millal see rahvusnimetaja asub juba väljaspool kahtlust?

Siin kerkivad tahes-tahtmata silme ette mineviku võimsad mälestusmärgid — m u i n a s l i n n u s e d, tunnistajad läänemere-soome hõimude esiajast. Millest jutustab siis see meie kauge mineviku uhkete suurehitiste rikkalik arhiiv?

Peab kõigepealt kriipsutama alla seda, et muinaslinnused on kõige tihedamas seoses meie muistse põllunduse ja talupojaühiskonna tekkimise ning arenguga, millest omakorda juba tuletub tõsiasi, et vanade linnuste enamik on saanud oma asukohad eeskätt põllunduslikult harimis- ja asustamiskõlvulisemais maa osades. Kuni siinne elanikkond veel moodustus varasemaist küttimisest ja kalastusest elatuvaist, aasta- ja saagiaegade järgi poolrändavalt elavaist, kindlama kodupaigata asukaist, ei tuntud veel vajadust linnuste ega kindlustuste järele. Aga pikkamööda, kuid kindlalt tekkis murrang siinse esiasuka elutavas, maa sai rahvale peamiseks toitjaks ja põllundus kandvaks elatumisalaks. Sedamööda, kuidas sündis aga maa väärtuse põhiline muutumine, tekkis ka juba tuhande aasta ümber enne Kristust vajadus kindlustuste järele.

Meie mõistame seda paremini kui lisame, et selles ajastus peitub ühtlasi eestlase kodu ja kodukoha uue ja tõelise mõiste ning sisu sünd. Asudes elama ühte kohta ja rajades omale sinna seniste ajutiste rändulualuste asemel esimesi tugevamaid, jäävaid hooneid, sai ümbritsev maa sinna asunule uueks ja suureks, juba tõeliseks varaks, millesse hakati talletama selle pinna harimisega ja parandamisega sugupõlvede töö- ja jõukapitali. Tolleaegse Eesti elanikkonna elulaadis oli see tohutult suur samm edasi ning sellest sammust sündis ühtlasi jäävana säilinud vajadus kaitsta oma kodu ja oma maad, hoida oma õigusi ja vabadusi, säilitada enda ja oma esivanemate poolt saavutatud vara ning väärtusi.

Et see kaitse juba tollal, ligikaudu üle kahe aastatuhande tagasi osutus vajalikuks, seda kinnitab selles ajastus toimunud esimeste kindlustatud asul-külade sünd. Nende külade nõlvak-järsangutega ja puuseintega kindlustamine ei olnud juba sellal tundmatu, aga mõistagi ei võinud kindlustus kujuneda siis kuigi tugevaks, sest algselt elas ju selliselt koos ikkagi ainult ümberkaudseid põlde harides ja lähedasil rohumail oma karju söötes ning ühiselt end kaitstes ainult teatav, mitte eriti rohkearvuline sugukond.

Aga ühenduses üldise ühiskondliku korra arenguga hakkas uus ühiskondlik-riiklik korraldus haarama järjest ulatuslikumalt maad ning kuna nõrgad külakonna-linnused ei suutnud täita oma kaitseülesannet, siis saabus peagi aeg, kus elati küll peagu kaitseta külades, ohu puhuks hakati aga rajama juba puhtsõjaliste kindlustustena mõeldud linnuseid.

Ei ole mõeldud käesoleva kirjutise raamidesse põhjalikum ülevaade sellest, kuidas arenesid ja kujunesid järk-järgult muistse Eesti linnused, seda enam, et neid arenguastmeid on mitu.

Väärib aga erilist märkimist juba tolleaegse eestluse mõttelaadi ja elujõudu valgustav tõsiasi, et kui tekkisid umbes 5.—6. saj. p. Kr. n.-n. saraskondlikud linnused, siis ilmnes nende asukoha valikus juba ulatuslikum strateegiline kaalutlus.

Tõsiasi, et neid linnuseid rajati esijoones suuremate teede äärde, eriti aga just teede sõlm- ja lähtekohtadesse, viitab kõige kindlamini sõjaliste kogemuste kasvamisele ja püüdele, valiseda vaenlase poolt ta liikumisel kasutatavaid teid ning kaitsta ühtlasi samas asuvaid laada-, sadama- või turukohti, seal toimuvaid poliitilisi nõupidamisi, rahvakoosolekuid ja usundilisi talitusi ning takistada vaenlast valgumast teistesse aladesse. Ajajärk, kus needki linnused jäeti maha ja linnuste arvus ning suuruses tekkis uus muutus, on kinnituseks ilmselt eksimatule oletusele, et käsikäes ühiskondliku kultuuri arenguga toimus põhjendatud kaalutlustel ühine majanduslikkude kui ka poliitiliste ja nendega seotud kaitsehuvide ulatuslikum koondumine ning keskendumine küll vähema arvu, aga seevõrra siis ka suuremate ja elujõulisemate eluvoogamise sõlmpunktide ümber. On ilmne, et selleks ajaks — eriti 1000. a. paiku p. Kr. — olid paisunud senises püsivas kaitsetarves karastunud kodu armastava ja kaitseva ning jõukusi loova rahva sõjaväed ja täienenud nii relvad, sõdimis- kui ka piiramisoskus.

Kui käesoleva aastatuhande algupoolel ja eriti 12. sajandi paiku tekkisid juba suured „kihelkonna-" või „maalinnused", nende hulgas Lehola, Viljandi, Tartu, Toolse jt., siis ei ole siit enam raske järeldada, et nii kaua, kui on elanud eestlane siin, oma pinnal, on toimunud pidevad võitlused peamiselt idaga ning alles neist võitlusist võitluskogemusi omandult ning nende võitluste sunnil kaitseehitisi rajanult ja järjest täiendanult tuli eestlastel astuda vastu ristiusu toojaile edelast ja lõunast.

Ükski kirjutatud dokument ei jutusta neist esimestest võitlustest idaga, kuid seda selgemini jutustavad neist muinaslinnuste kaevamisel avastunud materjalid, avades uue ja tähtsa leheküljе meie veel kirjutamata kõige vanemas ajalooraamatus. Kaitstes ühelt poolt juba sellal, eriti aga 11. ja 12. sajandil, oma maad ja eesti kodu idavürstide tihti raskete sissetungide vastu, ei saanud aga muinas-eestlased ometi jätta ühelgi hetkel silmapaari vahele ka skandinaavia viikingeid ega lõunast oma eluruumi põhja laiutama kippuvaid lätlasi. Ei ole siinkohal lõpuks oluline, kust ähvardas ühel või teisel sajandil enne või pärast Kristust eestlasi suurim oht,

või kellega võideldes tuli neil valada enim verd, — valvel pidid nad seisma siin kui seal ja alati, tugevdama oma maa ja kodude kaitset ning karastuma alalises kaitsetarves raudseiks sõjameesteks,

mistõttu meile nähe, et võitlusjärgus ristiriütlitega kohtame eestlase elulaadis põhiliseks seaduseks ja mehe-nime aluseks ning kandjaks kujunenud sõdurlikkust, ausust, ohvrivalmidust ning jäägitut valmisolekut maa ja kodu vabaduse kaitsel, muutub juba tublisti ja peagu täiesti arusaadavaks.

Mis jutustaks aga veel selgemini eestluse iidvanast ja igavesti elulisest kaitsetarve vajadusest, juba sealt alates, kus ta asutas omale esimese püsiva kodu, ja igavesti säilinud ning jäävalt noorest armastusest oma maa vabaduse ja kodu vastu, kui tõsiasi, et linnuste tihedus, areng ja suurus laieneb üsna hõredaist, teiste „selja taga" asuvaist südamaakonnist mõjuvalt paisudes ääremaakondadesse.

See on tähelepanek, mis igal juhul on ilmseks ja otseseks sidemeks välise hädaohuga ja kaitsevajadusega, nagu seegi, et üksikud vanemad, nende hulgas Lehola Lembitu, olid sunnitud käima isegi kaugemal lõunas, et tutvuda sealsete linnuste ehituslaadiga ja võtta neist eeskuju kodukihelkonna linnuse kindlustamisel. Et linnused seetõttu ajajooksul — osutudes muu neile langeva tähtsuse kõrval sisuliselt võttes ka meie ajaloolise aja esimesiks meie oma rajatud aleviteks ja linnadeks Eestis — muutusid praegusegi aja mõistes otse aukartustäratavalt tugevaiks, mida kinnitab eriti Varbola 560 m. ümbermõõduga ja veel praeguseski lagunenud elukorras 13 m kõrge ringvall kõige selgemini, et maa vabaduse ja kodude kaitsetarvidus oli siin püsimise esimese ja peamise alusena eestlasele selge juba kirjutatud ajaloo ulatusest märksa kaugemaski minevikus.

Kaitsetarvet oma rahva püsimise alusena ei ole unustanud küll eestluse ükski sugupõlv ka hiljem, ent eriti teravalt tuleb seda pidada silmas ja valada tegudesse ikkagi täna, kus vaenlane on tugevam meie kõikide aegade vaenlasest ning kus meie ise peame olema siinkäsitletud aegade eestlasest tohutult kõrgemad nii ühiskondlikult kui ka poliitiliselt ja sõjaliselt arengult.

Minevik, jutustades sellel pinnal elanud igavese eestlase iidsest kaitsetarvest, mitte üksi õpetab meid ammutehtud tegude ja võideldud võitluste kustumatuie jälgedes, vaid veel enam, kohustab ja manitseb, nagu teeb seda minevik ja ajalugu alati.

—esp.—

Eesti rahvaarvu tõusud ja mõõnad

Bolshevike terrori läbi kaotas eesti rahvas ühe aasta jooksul mõrvamiste ja küüditamistega ligi 10% oma elanikkonnast. See on õige suur arv, ning kõigist sõdivaist riigest on võib-olla ainult Nõukogude Liidu kaotused sõjas suhteliselt võrreldavad selle bolshevike poolt eesti rahva elavasse kehasse lõödud haavaga.

See suur elava jõu kaotus paneb tõsiselt mõtlema iga eestlast meie rahva tuleviku suhtes. Kui me aga heidame pilgu tagasi ajalukku, siis näeme, et eesti rahvas on ka varematel ajajärkudel pidanud korduvalt kandma üliraskeid vereohvreid, ent ometi pärast seda jälle uuesti kosunud ja oma selja sirgu ajanud.

See kõik tõestab eestlaste ajalooliselt tõestatud suurt vastupanujõudu. Eesti rahvaarvu kõikumist iseloomustab lühidalt alljärgnev väike ajalooline ülevaade.

Esimesi kindlaid andmeid eestlaste kohta leiame ajaloolise aja alguses Baltimere maadel XIII sajandi algupoolel. Taani Hindamisraamatus (Lieber Census Daniae) esinevas põllumaaregistris leiduvate andmete põhjal, mis püüab kindlaks määrata Põhja-Eesti (Harju- ja Virumaa) põllumajanduslikult viljeldavat ala, saame umbkaudselt kogu adramaede arvu Eestis, mille põhjal võib oletada, et eestlaste arv oli enne 1206/8—27. a. sõdasid 150.000—180.000.

1206/8—27. a. võitlustest puuduvad andmed inimkaotuste kohta, kuid võib arvata, et tookordne kaotus oli väga suur, kuna ajalooliselt on tehtud kindlaks, et lätlased, kes vastasele kergemini alistusid ja seega ka nende arv nii palju ei kahanenud, suunduvad tühjaksjäänud Eesti lõunapoolsete piirialade asustamisel tunduvalt põhja poole. Neis pikaajalisis võitlusis kas hävitati eesti rahvavanemad (seniores) ja niinimetatud paremad (meliores) täielikult, või sulasid nad ühte võõrastega ning läksid sel teel oma rahvale kaduma.

Eesti keskaja jooksul tõusis eestlaste arv 3 sajandi jooksul 280.000-le ja seda pidevalt halvenevate majanduslike ning sotsiaalsete tingimuste juures. Sellele järgnesid sagedased sõjad, taudid ja näljahädad, mille all eesti rahvas kõige enam kannatas. 1343.—45. a. toimunud eestlaste võitlused nõudsid juba ainuüksi Harjumaal 40.000 ohvrit talupoegade hulgast. Teiste maakondade kohta puuduvad kahjuks andmed. Ka moskoviitide ja leedulaste rõövretked nõudsid keskajal loendamatuid ohvreid, välja arvatud veel majanduslike sõjakahjude kahandav mõju. 1501. a. küüditas Moskva suurvürst Ivan III ainuüksi ühei oma rüüsteretkel Ida-Eestist 40.000 eestlast.

Vana-Liivi konföderatsiooni kokkulangemisele pärast 1558—61. a. Vene-Liivi sõda järgneb „suur õuduste aeg" ühes kuni 1629.a. pidevalt kestvate sõdadega, mil venelased, taanlased, poolakad ja rootslased jaotavad ning tükeldavad juba niigi paljukannatanud maad, takistades vastastikuste võitlustega igasuguse asustamise uuestipuhkemist. XVII sajandi alguses leiab Rootsi valitsus Eesti- ja Liivimaal ees kuni 90% tühja provintsi. Kolmveerandsaja aasta jooksul oli ¾ eestlasist kas mõrvatud või surnud nälga või taudidesse. Kroonikud kirjutavad selle aja kohta järgmist: „Kes leidis miilide kauguselt inimese jalajälje, tervitas seda kui elumärki suudlusega." Eestlaste arv oli tookord umbes 80.000.

Vaevalt sai kogu Eesti XVII saj., umbes 70 aasta jooksul, endale jõudu kogada, kui nälg ja kaukestev sõda idaga selle kallaletungil 1654. a. Kagu-Eestisse selle teibumise uuesti katkestasid maa hirmsa laastamise tagajärjel. Ühtlasi halvenes pidevalt eestlaste majanduslik ja sotsiaalne olukord. Ometi aga tõestub siingi eesti rahva vastupanujõud. 1694. a. on eestlasi 480.000 (80.000 elaniku 420.000-pealine juurekasv 70 aasta jooksul on enam kui 500%).

1700. a. algas Eestimaal kohutav Põhjasõda, mis laastas kõiki maakondi üle 10 aasta, ja kui 1710. a. korraldati tsaarivalitsuse poolt nutes Läänemere-provintsides rahvaloendus, oli eestlaste arv natuke vähem kui 100.000.

Hoolimata järgnevatest rasketest aegadest tõusis siiski „hingede" arv 1782. a. 505.419-le, 1820. a. oli 591.495 eestlast. Isikuvabaduse saabumisega (1816./19. a.) ja veel enam teoorjuse kaotamisega (mis viidi tegelikult läbi ailes 1870. a.) tõusis eestlaste juurekasv märgatavalt. 1881. a. oli eestlaste arv 890.000, XX saj. alguses aga juba üle 1 miljoni.

See tagasivaade meie rahva ajalukku annab meile julgust ka praegusel ajal ja kinnitab meie veendumust, et eesti rahvas peituvad suured bioloogilised jõud, mis on võimaldanud eesti rahva uuestitõusmist kõigil mööduvad sajandeil, lubavad meid ka praegu julgesti silma vaadata kõigile talutud ja veel talutavaile ohvreile ja kaotusile.

UUDISEID KODUMAAKONNAST

Paides tulevad „Naiste mängud“

S-s. „Järvapojad“ arutas oma suvist tegevuskava

Neil päevil pidas S-s. „Järvapojad“ juhatus seltsi esimehe-spordijuht K. Jaanimägi eesistumisel oma järjekordse koosoleku, mille päevakorras oli uute liikmete vastuvõtmine, kontakti loomise küsimus Eesti Spordiameti ja liitude vahel, seltsile naisinstruktori palkamise küsimus, S-s. „Järvapojad“ „Naiste Mängude“ korraldamise küsimus, eeloleva hooaja võistluste kava, peakoosoleku kokkukutsumise küsimus ning läbirääkimised.

Toimunud koosolekul otsustati juhatuse koosseisu täiendada endise Järva spordijuhi B. Saame koopteerimisega, kes asub täitma vahendaja-sidemehe ülesandeid S-s. „Järvapojad“ ja Eesti Spordiameti ning liitude vahel. Edasi otsustati palgata seltsile naisinstruktor, kes eeloleval hooajal asuks tööle sportliku tegevuse intensiivsustamise ja propageerimise alal haruseltside juures. Samal koosolekul otsustati üksmeelselt osa võtta ka Eesti jalgpalli esivõistlustest ning Eesti jalgpalli Karikavõistlustest. Suvise tegevuse raames peeti veel vajalikuks korraldada ajavahemikus 17.—30. juulini rahvatantsude- ja võimlemiskursused, milleks otsustati kohapeale kutsuda vastav instruktor väljaspoolt. Seltsi peakoosolek otsustati ära pidada 20. juunil. Koosoleku tähtsamaks päevakorrapunktiks oli S-s. „Järvapojad“ „Naiste Mängude“ korraldamine. Arvestades käesoleva erakordse sõjaajaga, kus valdavam osa meie meessportlasist on asunud sõjateele, et täita oma kohust isamaa vastu, mistõttu nende osavõtt sportlikest üritusist osutub võimatuks, sportlik tegevus aga ühelgi juhul seisma ei tohi jääda, otsustas seltsi juhatus korraldada eeloleval suvel Paides seltsi liikmeskonda kuuluvaile naissportlasile „Naiste Mängud“, milliste läbiviimiseks alustati ka kohe vastavate eeltöödega. Vastavalt koostatud kavale toimuksid mängud 30. juulil, kusjuures mängude kavva on võetud kergejõustik, võimlemine, rahvatants, võimaluse korral ka ujumine ning male. Kergejõustiku kava haarab 100 ja 400 m jooksu, 4×100 m teatejooksu, kuulitõuke, odaheite, kõrgus- ja kaugushüpped, kuna noorte-klassis on kavas 4×60 m teatejooks ning 10 ja 30 m kartulijooksud. Toimuvaist mängudest on võimaldatud osavõtta kõigil haruseltsidel piiramatul arvul võistlejatega ning naiskondadega. Võistlejaist võivad osa võtta vaid seltsi 1944. a. liikmemaksu tasunud liikmed, kelle sisseastumise sooviavaldused koos sisseastumismaksuga haruseltsi poolt ühes ülesandmislehega on seltsile ära saadetud hiljemalt 20. juulike. Mängudest osavõtuks on haruseltsid kohustatud oma osavõtjad registreerima kirjalikult samuti 20. juulike.

Türi Munaühingu tegevus kasvab

Pühapäeval toimus ühingu peakoosolek

Türi munaühingu tegevus möödunud aastal on elnud edurikas. Aasta kestel on 8 kokkuostupunkti kaudu vastu võetud 320.587 muna. Seejuures on munanormi täitmise protsent olnud 87. Kui möödunud aastal oli munanorm ha pealt, siis käesoleval aastal on munanormi aluseks kanade arv — 50 muna kana pealt aastas. Türi munaühingu piirkonnas on kokku registreeritud 8078 kana, mis peab andma 400.000 normimuna, seega tunduvalt rohkem eelmisest aastast. Une korralduse kohaselt kuuluvad ka linnas olevad kanapidajad normikohustuse alla. Türi linnas on registreeritud 95 kanapidajat 297 kanaga. Linn peab niisiis andma aastanormiks ümmarguselt 15.000 muna. Linna kanapidajad on oma kohustuslikud normid hästi täitnud, paljud isegi aasta normi ette täitnud. Ülenormi toojaile on antud hüvitusena söödateravilja iga ülenormi toodud 5 muna pealt 2 kg. Peale selle on normitäitjaile võimaldatud iga äraantud 150 muna eest 1 ja iga ülenormi toodud 150 muna eest 2 preemiapunkti.

Haudemunatoojaile on jagatud iga tõukana kohta 15 kg. söödateravilja. Kokku on haudemunatoojaile välja jagatud ergutustasuna 2235 kg söödateravilja. Linnuliha norm, mis oli möödunud aastal iga äraantud 50 muna kohta 0,25 kg, on täidetud 100%

Ühingu piirkonnas töötab juba kolmandat aastat moodne elektrikü tel haudemasin mille mahtuvus on 3600 muna. Ka käesoleval aastal töötab masin täie koormatusega ja laseb lähemal ajal välja esimese lennu tibusid. Haudejaam, mille omanikuks on talupidaja A. Krunsvee, võimaldab tibusid ainult neile, kes möödunud aasta munanormi on täitnud, või neile mittekanapidajaile, kes omavad põllu- ja aiamaad vähemalt 1 ha — mitte üle 5 tibu ha kohta.

Möödunud pühapäeval pidas ühing oma korralise peakoosoleku, mida juhatas T. Kuresson ja protokollis ühingu ärijuht G. Otsa. Arvanded, äriseis tasakaalus 2245 rmk. ja tulude-kulude arve 5080 rmk., kinnitati esitatud kujul. 1944. a. eelarve võeti vastu 7800 rkm. suuruses. Juhatuse koosseis kujunes järgmiseks: esimees A. Reemäe, abi J. Riis, laekur A. Piiskopp, kirjatoimetaja A. Teder, abi K. Idla. Rev.-komisjoni valiti A. Krunsvee, J. Tõnisson ja J. Rass.

Noorte rakendamine lennuväe abiteenistusse

Noorte tegevuse akuutsemaks teguriks on praegusel hetkel noorte vabatahtlik värbamine lennuväe abiteenistusse.

Keskseks organiseerijaiks on noorte malevate juhid, kelle asukohad on ajakirjanduses avaldatud. Värbamisel abistavad noortemalevatejuhte noorte maatööjuhid.

Juba mõnda aega on loodud kõikjal maal Eesti noorte peres ajutised abistamisüksused mitmesuguste ühiskondlike teenistuse aladel, nagu tuletõrje, õhukaitse, sideteenistuse, korravalve j.m. aladel. Noorte valgumisega maale talutööle jatkub väljaõpe võimaluste piirides ka maal.

Noorte lennuväe abiteenistus on senise ühiskondliku abistamistöö laiendamine keskendatud korras abiks lennuväe osade juures, nagu õhukaitsekahurite, lennuväljakul mehaanikute ja motoristide abistamine, virgatsi tegevus jne.

Silmapilgu vajadused panevad noortele peale uusi kohustusi, kusjuures tuleb osal noortel isegi maatöö katkestada. Sellejuures peetakse silmas, et neis talundeis, kust noorte eemale tõmbamisega töökäte nappus tööolukorrale negatiivselt mõjuks, jääksid noored siiski maatööle edasi.

Lennuväe abiteenistusse võetakse vastu täiesti terveid 1928. ja 1927. a. sündinud koolipoisse, kuna töölkäijad noored jäävad tööle edasi. Noorte abiteenistus haarab ka vähemal arvul gümnaasiumi viimase klassi ja kooli lõpetanud tütarlapsi, kui neid Tööamet pole mujale tööle rakendanud.

Lennuväeabiteenistuse väljaõpe viiakse läbi Eestis, kusjuures noorte elu lennuväe abiteenistuse üksustes toimub meie kasvavate noortele omases vaimus, silmaspidades nende võimeid. Teenistusülesannete täitmine toimub samuti oma kodumaa piires rinde tagalas. Kuna värvatakse kooliealisi noori, kantakse hoolt ka selle eest, et abiteenistus ei teeks takistusi noortel õppetöö jatkamiseks eeloleval sügisel.

Ühtlasi kantakse ka hoolt, et teenistuses noorte vabaaja veetmine toimuks noorte sõbralike õpetajate ja juhtide juhtimisel.

Sooviavaldusis tuleb noortel saata noortemaleva juhile järgmised andmed: nimi, eesnimi, sünniaeg, kool, praegune ja alaline elukoht. Noortele kutse arstlikuks järelvaatuseks saadab noortemaleva juht. Sellejuures tuleb silmaspidada, et noored ei loobuks põllutööst mitte ennem, kuni nad pole abiteenistusse vastu võetud. Noore vastuvõtmise korral abiteenistusse tuleb noorel maatööjuhilt kaasa võtta oma töökaart vastava märkusega lennuväe abiteenistusse siirdumise kohta.

Noortele on kindlustatud distsiplliinikindel kasvatuslikus miljöös toimuv väljaõpe, korralik toitlus, riidevarustus jne.

„Äripäev“ „Ugala“ ettekandel

Esmaspäeval esines „Ugala“ teater kohalikus rahvamajas O. Luts-A. Särevi dramatiseeringuga „Äripäev“. Paides toimunud paljude külalisetenduste hulgas nii pealinna kui ka provintsiteatrite poolt oli see üle pikema aja jälle üks algupärand, millega olgu vihjatud sellele, et meie teatrite ringreisirepertuaariga ei ole kõik nii, nagu see peaks olema. Vähemalt 50% ettekantavatest teostest peaks olema ikkagi eesti autoritelt.

Tänu algupärasele lavateosele saigi „Ugala“ seekord tavalisest soojema vastuvõtu osaliseks.

Lavastanud oli „Äripäeva“ R. Murss, andes üsna ühtlase ja küllaltki hästi meie omaaegset külamiljööd tabava lavastuse, milles ainult algul tundus liigset venivust. Üksikosalistest Joosep Toots lavastaja enda kehastuses mõjus veenvalt oma arukas ja kalkuleeritud rahulikkuses. Seevastu noor Kiir oli liiait karikeeritud ja ta „ninahäälitsusi“ oleks võinud mõnevõrra retushеerida. Erilise väljapaistvusega esines A. Juhani ärimees Kippelina. Lible V. Urbeli tõlgitsuses tundus pisut mustlaslikult räuskavana, mitte selle mõnuga, ladusajutulise ja nutika kellamehena, keda tunneme Lutsu jutustustest. Päris vastuvõetavad olid Aaberkukk A. Niine ja mõisavalitseja Pürjel A. Põldari esituses, kuna aga E. Verme kirjanik Lutsu nõudlikus osas jättis võlgu sisemiselt elamusjõulit ja huumori sädelevuselt. Naisosalistest tabasid H. Meristu Teelena ja A. Helinurm ta õena päris õnnestunult meie talutütarde loomupärast eneseteadvust. Hea ladusa olekuga „mamslina“ hakkas meeldivalt silma O. Rosenbergi Maali, kellele S. Hiievälja Juuli Visplina ei suutnud väärikalt sekundeerida. Ka kõrvalkujud olid lavastaja poolt hoolikalt ilmestatud ja täideti korrektilt.

A. Möldroo lavakujundus vääris tunnustust oma nappide vahenditega saavutatud korraliku üldpildi eest. Kokkuvõttena märkigem veel „Ugala“ tõhusaid pingutusi distsiplineeritud ja leomuliku ansamblimängu poole, milles on viimase hooaja jooksul tehtud taas märgatavaid edusamme.

O. Kuningas

Taevaminemisepäev on tööpäev

Sõjast tingitud põhjusil ei ole Taevaminemisepäev, 18. mail 1944. a., mitte pühapäev, vaid tööpäev. Sel päeval tehtud töö eest ei makseta mingit lisatasu. Taevaminemispäeva pühitsetakse järgmisel pühapäeval.

Täna Paides kergejõustikuõhtumiiting

Täna õhtul algusega kell 18.00 toimub S-s„Järvapojad“ korraldusel Paide rahvamaja aias noorte murdmajooksu-võistlus ning kergejõustiku õhtumiiting. Kergejõustiku õhtu-miitingu kavas on 60 m jooks, kuulitõuge, kettaheide, kaugus- ning kõrgushüpe. Toimuvast kergejõustiku õhtu-miitingust võtavad osa Järva nimekamad kergejõustiklased eesotsas A. Maalstein'i, Oltjeri, Tomker'i, Kaselaani, Adamson'i ja teistega. Pääsmed võistlustele on rmk. 1.—

Noorte vabaaja enesekasvatustöö korraldamine

viiakse läbi Eesti Noorte Peastaabi ja Haridusdirektooriumi juhtimisel

Praegusel ajal, kus nii rinne kui ka tagala moodustavad kumbki ühe lüli suurest võitlevast tervikust, on ka meie noored suvel rakendatud neile sobivale tööle kogu maal, esmajoones aga just põllutöödele.

Noorte õigustatud soovide ja vajaduste rahuldamiseks on aga hoolitsetud ka nende vabaaja veetmise eest suvisel tööperioodil ja nende enesekasvatustöö jätkamise eest.

Need ülesanded on pandud Eesti Noorte organisatsioonile, kes peab korraldama ja juhtima noorte vabaaja veetmist alates 8. eluaastast.

Praeguses olukorras on Eesti Noorte Peastaabile suvevaheajaks allutatud noored algkooli osas 10—14 eluaastani ja keskkooli osas noored 14. eluaastast ja vanemad ning noored väljaspool kooli. Vabaaja kasvatustöö ühtlustamiseks on usaldatud eeloleval suveks Eesti Noorte Peastaabile ka 8.—10. eluaastais noored.

Noorte vabaaja enesekasvatustöö viiakse suvel läbi Eesti Noorte Peastaabi juhtimisel koos Haridusdirektooriumi koolivalitsusega.

Noorte vabaaja enesekasvatustöö viiakse valdades läbi noorte valla-maatööjuhi juhtimisel kasvatuspiirkonna juhtidega keskendatud koostöös.

Vald jaguneb kasvatuspiirkondadeks. Kasvatuspiirkonnaks vallas on kooli piirkond. Kasvatuspiirkonnajuhiks on koolijuhataja või õpetaja, eeskätt need kes on juba määratud maatööjuhi abideks, kui see pole erandlikult mõnes kohas korraldatud teisiti.

Noorte maatööjuht koostöös kasvatuspiirkonna juhtidega peab tihedat kontakti õpilastega, kellele on määratud järeleeksamid.

Noorte maatööjuht ja kasvatuspiirkondade juhid on vastutavad, et kõik noorte vabaaja ühisüritused teostuksid korra kohaselt kasvatuslikus miljöös ja sisus, kusjuures nad on õigustatud kasutama noorte korralekutsumisel kasvatuslikult lubatud meetodeid.

Noorte maatööjuht koostöös kasvatuspiirkondade juhtidega hangib spordi- ja mänguväljakuid, koolide, seltsimajade või teisi ruume noorte koonduste läbiviimiseks, eriti vihmaste ilmade puhuks.

Noorte maatööjuht koos oma abiliste ja noorte kaasabil hoolitseb spordi- ja mänguväljakute kordaseadmise eest; hangib ja koondab spordivahendeid ja loob võimalusi kergejõustikuharjutuste teostamiseks: selgitab ujumisvõimalusi ja rakendab aastailt vanemaid noori ujumispaikade kordaseadmiseks vastavate nõuete kohaselt; annab täpseid juhiseid lähima ujumiskoha kasutamise kohta ja võtab tarvitusele kõik abinõud õnnetuste vältimiseks; korraldab noortele tööst vabal ajal ujumisõpetust, rakendades selleks erialatundjaid.

Noorte maatööjuht hangib lähemaid teateid ja andmeid valla ajalooliste looduslike vaatamisväärsuste, eeskujulike talundite, käitiste, samuti rahvuskuuriliste tavade kohta, kasutades neid noorte matkade ja vestluskoonduste sisustamiseks.

Noorte vabaaja veetmise kavastamisel arvestatakse noorte vanust ja huvisid.

Vanuse järgi vabaaja veetmise seisukohalt jagunevad noored:

a) algkoolealised ja need, kes kuuluvad veel algkooli mõjupiirkonda, jagunedes omakorda: algkooli nooremaks (I—III kl.) ja vanemaks (IV-VI kl.) astmeks.

b) vanema astme üle 14. a. vanad noored — poisid kuni 17.a. ja tütarlapsed kuni 21. a. (incl.).

Algkoolealiste suhtes on kasvatuspiirkondade juhtide ülesandeks hoida noori kooli kasvatusliku mõju all. Nendele tuleb korraldada ka vastavaid enesekasvatuslikke õppe-, harjutus-, mängu- ja võistluskoondusi.

Noorte kasvatustöö edukuse huvides hangib noorte maatööjuht koostöös kasvatuspiirkondade juhtidega endale vabatahtlikeks kaastöölisteks õppejõude, noortejuhte, asjatundjaid spordi, kultuuri põllumajanduse j. t. aladelt.

Noorte vabaaja veetmiseks ja nende enesekasvatustöö jatkamiseks on ette nähtud huvitav ja mitmekesine kava-ainestik, sisaldades mitmekesiseid harrastusi laulu, muusika, rahvakultuuri, kirjanduse ja joonistamise alal, samuti ka vestlusi ja lõkkeõhtuid ettekannetega.

Noorte praktiliste oskuste ja teadmiste süvendamiseks on kavas harjutused ja mängud maastikul, käsitöö harrastamine, lühimatkad ja õppekäigud, loodusvaatlus ning tervishoidlike küsimuste käsitamine.

Samuti ei ole unustatud ka kehalist kasvatust võimlemise, riviharjutuste, mängude, kergejõustiku ning ujumise näol.

Pearõhk noorte vabaaja veetmise korraldamisel lasub noorte isetegevuse innustamisel noorte koonduste kaudu.

Türi uudiseid

Tallinna helikunstnike kontsert

Laupäeval esinesid Türil kontserdiga Tallinna helikunstnikud Helmi Kann (sopran) Mari Lang (mezzosopran) ja Marta Hansen (klaver). Kontserdi kava oli koostatud eesti ja soome helitöödest ja esitati hea muusikalise tõlgendusega, mis ei jätnud ka kuulajaskonnas vastavat mõju avaldamata, eriti meeleolukamad palad, mis isegi kordamise välja kutsusid. Publikut oli kahjuks vähe.

„Ugala“ esines Lutsu „Äripäevaga“

Pühapäeval „Ugala“ poolt ettekantud Luts-Särevi lavatükk „Äripäev“ läks nii päevasel kui ka õhtusel etendusel väljamüüdud saalile. Heas esituses antud näidend Lutsu teoste tuntud ja kohati tabavalt nähtud tegelastega pakkus teatrikülastajaile meelejääva elamuse.

Majaomanikele puumaterjali

Linnavalitsus võimaldab neile majaomanikele, kes vajavad maja parandamiseks puumaterjali, isevarustamise korras Türi metskonnast ümarpuumaterjali.

Uued sõiduload jalgrattureile

Linnavalitsuse sellekohase korraldusega on jalgratturid kohustatud uuendama senised jalgrattasõiduload ja maksu tasuma hiljemalt 1. juuniks. Ilma sõiduluba uuendamata karistatakse jalgrattaomanikke 50 riigimargaga.

Algas õhukaitseinstruktorite ettevalmistamine

Eesti Omavalitsuse juhi määrusega kutsuti hiljuti ellu Eesti Õhukaitseliit, kelle juhtkonna ülesandeks on kohtkondade ja esinduste organiseerimine maakondades. Kaastöölistena rakendatakse töösse naisi ja noori, kellele vastavate asjatundjate kaudu antakse vajaline väljaõpe õhukaitseküsimustes. Instruktorite ettevalmistamine toimub vastavail kursusil, mida korraldatakse järk-järgult.

Instruktorite esimene kokkutulek kursuste sarjas toimus 15. mail Tallinna tuletõrjemajas, millest võttis osa 45 kursuslast üle maa. Kursuste avamine sündis aktusega, kus avasõna ütles sisedirektor O. Angelus. Tervitusi ütlesid sisedirektori abi Treufeldt, Tallinna kodanliku õhukaitse juht kolonelleitnant Spone, Tallinna tuletõrje ja õhukaitse juhataja mag. E. Umblia ja Tallinna välispolitsei komandant Lugever.

Eesti põllumees!

Eesti rahva saatuse kujundamine on pandud käesoleval ajal rohkem kui kunagi varem eesti põllumehe õlgadele. Nii nagu sõdur rindel, on ka põllumees tootmislahingus oma maa ja rahva kaitsel, rakendades kogu oma jõu sõjaväele ja tagalale vajalike toiduainete tootmiseks.

Käesoleva aasta hilinenud kevade tõttu kujunevad külvitööd lühikesele perioodile. Kuna talundeis valitseb üldiselt tööjõu puudus, suureneb põllumehe tööpinge lähemail nädalail tunduval määral. Kõigist raskustest hoolimata aga tuleb külvitööd igal juhul ja täielil määral läbi viia, sest see on ainuke tõhus võimalus ja eeldus rahva toitlustamise kindlustamiseks.

Külvitööde läbiviimisel on olulise tähtsusega külvikorralduse täitmine, s. o. ettenähtud pindade täiskülvamine sääraselt, nagu see kogu rahva toitlustamise huvides on kõige tarvilikum. Seejuures püüdkem seda tööd täita samasuguse endastmõistetavusega kui võitluskäsku rindel, arvestamata raskusi ja silmapilgu meeleolusid.

Eesti põllumees, Sa tead, mille eest praegu käib võitlus idas! Tead ka, et kavakindel toitlusmajanduse korrastamine sõjaoludes ei ole võimalik ilma külvikohustusi täielikult täitmata. Arvesta ka seda, et müügikohustuste määramine tulevaseks majandusaastaks järgneb vaid Sinu talule määratud jõukohase külvinormi alusel.

Kui Sul aga aega ja tööjõudu üle jääb, siis aita ka oma naabrit. Praegu, kus peame läbi talema sellega, mis me ise toodame, ei ole kellelegi üksköik, kas naabri põld on hästi või halvasti haritud ja õigeaegselt külvatud — mida rohkem vilja saab naaber, seda kergem on ka Sinul oma müüginormi täita.

Tõõkas ja aus eesti põllumees! Olulisim rahvuslik loodusvara, viljakandev põllumaa, on käesolevas võitluses usaldatud Sinule! See on suur eesõigus ajal, kus teised kaaskodanikud tihti peavad rahulduma vähemaga. Ei saa olla õiglases ühiskonnas õigust ilma kohustuseta. Selles teadmises oled Sa alati võimalikult suurimal määral täitnud oma kohustust rinde, maa ja rahva vastu. Seda tuleb Sul teha ka tänavu ja edaspidi, nii kaua kuni kogu eesti rahvale on kindlustatud segamatu kultuurne edasielamine meie praegustes põliskodudes oma vaba soovi ja tahte kohaselt. Igasugune teisitimõtlemine ja -tegemine on andeksandmatu eksimus omaenese maa ja kogu rahva vastu.

Selles teadmises võitleme läbi kõik tänavuse tootmislahingu raskused. Selles teadmises Sa ei jäta ühtki tootmiskõlblikku põllulappi sööti, kus see midagi ei tooda, vaid külvad igat vilja vähimalt niipalju, kui talu külvikavas on ette nähtud.

Tallinnas, 12. mail 1944.

H. LEIK,
Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja

Uued hinnad piima- ja karjasaadustele

Eesti hindadedirektor on avaldanud uued piima- ja piimasaaduste hinnad, mis jõustusid 15. mail. Vastavad muudatused hindade suhtes on aset leidnud ka Läti ja Leedu Kindralkomissari piirkonnis.

Seni olid nende põllumajandussaaduste hinnad tootmiskuludega ebasoodsas vahekorras, nii et hindade tase ei soodustanud tootmise huvi. Seniste hindade püsimine oleks ohustanud põllumeeste toodanguvõimet, kuigi põllundus ei olene hindade tasemest niipalju kui normaalaegadel. Uus hinnakorraldus rahuldab põllunduse õigustatud soove sedavõrd, kui seda lubavad hindade üldine stabiilsus ja tarbijate huvid. Seoses sellega tuleb toonitada, et uuest hinnakorraldusest tulenevad tarbijate lisakulutused osaliselt tasandatakse väljamaksude läbi majanduslikult nõrgemaile tarbijaile. Vastav fond peetakse ülal piimamajanduse tuludest, tõitlusmajanduse koondise näpunäidetel. Väljamaksud tarbijaile korraldatakse kindralkomissaride poolt.

Hinnatõus piimamajanduses on õige tunduv, kui tarbija maksab kilo või eest Rmk. 3.30 senise Rmk. 2.20 asemel ja samavõrra ka teised piimasaadused rohkem maksavad, siis saavad meiereid võimaluse maksta talumajapidamistele paremat hinda piima eest, seejuures oleks võimalik hinnatõus 12.0 pennile senise rp. 7,8. Mitmesuguste piimasaaduste hindade tõstmine ei ole toimunud skemaatiliselt. Nii on vähemväärtuslike võisortide juures tõus väiksem, kuna meiereid peavad eriti rõhutama paremate võisortide valmistamist. Samuti soodustatakse juustutootmist selle läbi, et hinnatõus sortidele 20%-lise rasvasisaldusega ületab hinnatõusu võile (suurema protsendilise juustu tootmist pidurdatakse).

Hinnatõus loomadele, lihale ja lihasaadustele on vähem kui piimasaaduste puhul. Elussigade hinnad on siiski tõstetud ligi 30% võrra, kuna on vajalik paremini toetada seakasvatuse arendamist. Ka seni liig madalad vasikahinnad on tõstetud ligi 30% võrra, mitte aga veiste hinnad, mis jäävad püsima endisele tasemele. Kui aga veiseliha hinnad siiski veidi tõusevad, siis ainult sellepärast, et senised hinnad ei võimaldanud vastavaile käitistele veiseliha müüki ilma kahjumita. Seakasvatust ja sealiha äraandmist soodustatakse ka veel selle läbi, et erikorraldusega kahekordistatakse müüginormide ületamise preemiad. Eluslammaste ja lambaliha hinnad jäävad muutuseta.

Tuleb loota, et need uued hinnakinnitused leiavad tarbijate arusaamist ja samaaegselt hinnatakse põllumeeste poolt ergutusena suuremal jõudlusele ja kohustusena spekulatsioonist loobumiseks. Sel juhul oleks saavutatud ka sibt, rinde ja tsiviilelanikonna varustamise kindlustamine.

Andmed korporatsioonimaksu määramiseks esitada hiljemalt 1. juuniks s. a.

Korporatsioonimaksu määruse, mis avaldatud „Amtsblattis“ nr. 33 1943. a., rakendamiseks teatab maksudevalitsus, et korporatsioonimaksu lõplikuks määramiseks vajalike andmete esitamise viimaseks tähtpäevaks on 1. juuni 1944. a.

Kõik korporatsioonid, isikute ühendused ja varatombud (kapitaliseltsingud, tööndusliku ja majanduslikud ühistud, vastastikused kindlustusühingud, muud eraõiguslikud juriidilised isikud, õigusvõimetud ühingud asutused, sihtasutused ja sihtvarad, avalikõiguslike korporatsioonide tööndusliku iseloomuga käitised samuti ka natsionaliseeritud käitised), mille ärijuhatus või asukoht on Eesti kindralkomissaripiirkonnas, on kohustatud nim. tähtpäevaks esitama oma asukoha maksuametile andmed 1943. aasta tulude kohta. Andmed tuleb esitada korporatsioonimaksu teadaande blanketi (vorm nr.1 Kr.), mis on saadaval maksuameteis.

Ettevõtted ja asutused, kelle majandusaasta ei ühtu kalendriaastaga, esitavad korporatsioonimaksu teadaande 1942./1943. a. tulu kohta. Ettevõtted, mis pole kohustatud esitama korporatsioonimaksu teadaannet, on loetletud Korporatsioonimaksu määruse § 4-das.

Korporatsioonimaksu teadaannete ja selles nõutud lisade esitamata jätmine, samuti ka puudulike andmete esitamine on karistatav vastava määruse kohaselt.

Praegu on tund, kus iga eesti mees ja naine, kas relvaga või ilma, peab teadma oma kohust.

Evakueeritute varustamine tarbekaupadega

Majandus- ja Rahandusdirektor on avaldanud teadaande, mille kohaselt linnadest maale evakueerunud isikuile antakse ostulubasid tarbekaupadele neist omavalitsusasutustest, mille piirkonda nad on evakueerunud.

Täiendavaid lisakontigente selleks nõutavad kohalikud omavalitsused asjaomaste maavalitsuste kaudu Majandus- ja Rahandusdirektooriumilt.

Ametlik teadaanne evakueeritute varustamise kohta tarbekaupadega on avaldatud 14. mai s. a „Eesti Sõnas“.

Käesoleva hetke nõuded

Seemnekartulite puudumisel tuleb rühvelvilja-põldudel kasvatada kaalikaid, söödapeete ja -naereid või suhkrupeete. Nende seemneid saab talundi põhiraamatu esitamisel Eesti Seemneviljaühisuse harukauplusist.

— —

Suhkru- ja sööda suhkrupeedid on sigadele sobivaimaks lisanuumsöödaks. Söödapeedid on kohasemad emistele ja kesikutele.

— —

Õhukeselt ja ühtlaselt muldatud kartul tärkab kiiremini ja ühtlasemalt. Ühesuurused taimed on järgnevate hoolitsustööde tagajärjekuse eelduseks. Universaalrühvli omanik peab seda peale omatarviduse andma kasutada ka naabreile.

— —

Põllumees, sinu töödest sõltub palju enam, kui see sulle võib-olla näib. Seepärast ära täida mitte üksnes oma kohalikku külviplaani, vaid kasuta igat maalapikest oma parima oskuse järgi.

Mineviku palge ees

Manitsused, milliseid elatanud admiral J. Pitka, ilmunud oma kodumaa raskeimal katsumistunnil tagasi bolševismipaost välismaalt, et veel kõrgeski vanaduses rakendada oma jõud maa vabaduse ja rahva õnne eest, pidi oma hiljutises raadiokõnes avaldama, sunnivad meid tahtmatult mõtlema olevikumõtete kõrval ka tagasi kaugesse minevikku, sest selle vana võitleja häälekõlas ja sõnade tõsiduses heliseb tõepoolest suur tükk sajanditetagust tõsidust, kargust ning mehisust.

Viimaste aastate sündmuste keerises eleme tihti meenutanud neid raskeid võitlusi, mis täidavad eesti rahva mineviku kogu selle teadaoleva ajaloo kestel ja kulmineeruvad eriliseks, kuigi traagiliseks saatusvõitluseks heroiliselt peetud muistses vabadusvõitluses. Hämarate aegade taga on see sädelev järk eesti rahva kaugest minevikust, kus eestlased valitsesid kogu nende maad ümbritsevat ja kaugelegi ulatuvat merd, kus nad kauplesid mett ja vaha, loomanahku ning muud üsna kaugetegi maadega, kus sooritasid raske tasuretke võimsale Sigtunale ja teostasid silmapaistvaid võitlusi Ümeral ning idas. Paljud vanad kroonikad ja kauged ajaloolised materjalid nimetavad sellal hindavalt ja aukartuses eestlasi.

Eesti rahvast tabasid sajandite jooksul rasked katsumised, aga ta jäi püsima. Kuidas oli see võimalik? — Mineviku palge ees seistes on see küsimus paratamatu.

Ja siin jõuamegi uuesti välja vana admirali nüüd lausutud sõnade juurde, mis avavad meie kujutluses eesriide eestlaste kaugesse minevikku. Leobuma kodumaalt põgenemise mõttest kutsus meie Vabadussõja sangar, nimetades ainult sellelaadset kavatsustki kodumaa ja rahva äraandmiseks, mis tuleb mõista hukka kogu rahva poolt.

Mitte aga ainult meie hukkamõist on kõigiga, kelle mõtte või teo lähedusse ulatub hallijuukselise admirali manitsuse põhjendatus, vaid oma rahva mineviku ja oleviku nimel tunneme ühtlasi põletavat häbi seesuguste elavale ja võitlevale kehale võõraste kuivanud oksakeste pärast, olgu nad nii väikesed või suured kui tahes.

Et mõista seda õieti ja paremini, mingem mineviku palge ette ja vaadakem läbi aegade hämaruse. Seal seisab muinas-eesti alistatunagi uhke ja vaba mees ning igavene sõdur, seisab eirgelt ja julgelt, olgu ta siis noor või vana, vanemakotta kuuluv või lihtne põllu- ning alemaa harija ja kütt, hoolitsedes selle eest, et surm ei tuleks iialgi kodus ega voodis. Veel enam — muinas Eesti väärikas mees ei tohi lahinguski surra nii, et vaenlase oda tabab teda seljatagant või küljelt. Ema kelle poeg leitakse nii langenuna, ei julgegi tunnistada langenut oma pojaks, sest surnugi satub kogu küla- või koguni kihelkonna põlu alla. Sellisele surnule, kelle küljes on arguse märk, ei kuulu urituli, temale ei omistata viimast austust tuliriidal ega põlises hiievaikuses, jumalate ja surnud kangelasvaimude riigis.

Me võime ütelda, et see oli kaugete esivanemate usupruuk, millisel pole meile enam mingit tähtsust. Aga usk on usk ning kangelaslikkus ja kangelasmeel omaette väärtused, mis kannavad üles väga palju. Kuni on olemas rahvad ja rahvused, eksisteerivad erirahvaste või rahvuste huvid ja keel, seni püsib võitlus, püsivad ka kangelased ja kangelasmeel. Ning seepärast ei ole ülearune meenutada tänapäevalgi neid jooni meie esivanemate minevikust. Nad kuuluvad eestluse põlisesse elulaadi.

Muinas-eestlane, julge vabadusvõitleja ja sünnilaadne sõdur, ei tundnud iialgi pagemist, oli siis kodumaa ohus või mitte. Ta eelistatum vaba aja veetmise moodus oli märgilaskmine ja teatudlaadne sõjamäng. Armid ja vermed endis-eestlase-mehe näol ning ihul olid kauneimaiks ehteiks, mille järele teda hinnati ja austati. Ta oli sõdur ja need kuulusid sõdurlikkusesse, nagu lahingtaplus ja kähmlus tegid alles mehe meheks.

Seesugune on Muinas-Eesti pale, seesugune on meie rahva mineviku üks värve, millele võlgneme suurel määral tänu selle eest, et meie nimi juba enne kirjutatud ajaloo algust ulatus kaugele ja paljude suhu ning teadvusse. Ja sellele võlgneme tänu selle eest, et oleme püsinud läbi masendavraskete võitlussajandite raske ülekaalu vastu. Kihelkondade kaupa rööviti meid ikka ja ikka jälle paljaks, ikka ja ikka tapeti mehi, naisi ning lapsi. See maa siin on olnud ikka surm-ränkade tuulte ja tormide ristumiskohaks. Aga alati on rahva iidsele põhilaadile omasest sõdurlikkusest kasvanud uus elu ja uus võit, ikka on tasutud tehtud roimad ja mõrvad, sest iialgi ei suutnud hämaras minevikus ükski löök muuta eestlast araks ega pagejaks, röövida talt usku oma jõusse ja võitlejavaimusse.

Iga rahva minevik on selleks kauniks õpetajaks, kust saame oma elule tugevaid põhialuseid ning kust hangitud kogemused aitavad meid rajada olevikku, eriti aga tulevikku endisest üha tugevaimale aluseile. Selle teadmisega peame lähenema ka oma rahva minevikule ja seisma selle palge ees. Ainult siis, kui saame teha seda tundmata häbi, võime peatuda esivanemate haudade maal rahuliku südamega ja kinnitada endale, et oleme jatkanud mitte ainult nende traditsiooni, vaid ka seda oma elu aluseks võttes arenenud järjest tugevamaks, jõulisemaks ning võitmatumaks.

Nõnda mõtles ka meie Vabadussõja sangar, kui asus kodumaa raskeimal katsumistunnil bolševismipaost tagasi ja oli sunnitud ütlema manitsevaid sõnu neile, kellele nagu kulvanud oksakestele ei ole midagi tähtsam kui nende isiklik vilets eluke — ei esivanemate pärand, oma rahva ega rahvuse olevik, tulevik ega saatus.

Meie teame, kes me oleme, ja tahame sammuda kindlas usus ning murdmatus veendumuses oma esivanemate püha pärandi jälgedes. —esp.

Sinised poisid vajutavad päästikule

Saksa valvepaatide õine võitlus briti kiirpaatidega

PK.- Juba umbes 20 minutit sumiseb üks masin aupaklikus kauguses pikaldaselt sõõtvaist saksa valvepaatidest. See on üks ka hemeotoriline ja mitte väga kiire. Aeg-ajalt sädelevad ta kandepinnad heledas kuupaistes. Järsku muutub ta tõsiseks, teab suure kurvi vasakule ja läheneb. Langeb pommo, mis aga ei taba. Valvepaadid tulistavad, ei oma aga samuti tulemust. Lennuk püsib ja tiirleb üksuse ümber, millisel on täita teatavad ülesanded.

Tähti sirab — meri on peegeldile. Vee kohal lebab piinajas heik ja paagu sinine udu, mis raskendab vaatlusi.

Lennuk seal ülal ... on ainult sidemepidajaks. Võib vedada kihla, et nad andsid raadioteate, ja oleks koomiline, kui see öö lõpeks rahulikult.

Möödub kolm tundi. Lennuk sumiseb veel ikka oma suunas. Kell on kolm...

Seal! Nõnda tunnussignaale! Kaks, kolm, neli kõõsitõmbunud varjul! Vale vastus? Valgustusgranaadid! Rumms, rumms!...

Vaenlase kiirpaadid! Tulistamisluba.

Valk ja krahh! Automaatrelvad hangutavad. Hüüsid kiirisevad... Mehed nõuavad laskemoona ... Kiired jalad trambivad üle laevalae ja tassivad tagaverasid... Selle vahele vilesignaale ja paake. Tuliseid palle tuiskab läbi öö, automaatrelvade tulejoad tõmbavad vaenlaseni kiirgavaid kaari.

Tabamus! Üks kiirpaat põleb!

Veel üks!

Tabamus ka oma paadis! Sild põleb! Raadiokabiin põleb küünlana. Sillalt alla! Mõõtevahendid siia! Vett, vett! Komandandi kajut põleb! Granaadid huluvad. Kilde tuhiseb. Ja meie oma kahurid, tulistavad, tulistavad!

Tüüriseadmed lähevad rikki. Stopp! Viis minutit hiljem selgub, kus viga. Granaadikild juhtmes. Väike asi, juba kõrvaldatud.

Valgustusgranaadid muudavad öö valgeks.

Üks vaenlase kiirpaat — see põleb juba enne — on nüüd üleni leekides. Ta pära on vajunud juba õige sügavale. Nii, see ei vaja enam midagi.

Nüüd mähivad nad end udusse. Nüüd on nad hoopis kadunud. Kas päriselt?

Uut laskemoona kahuritele — magasinid korras hoida — ei või ju teada.

Kas pardal on kaotusi? Haavatuid? Raskesti? Kardetavalt? Ei, noh, siis ju läheb edasi! Holda siimad lahtil kamraadid. 3,7-sm kahuri juht tegi oma töö hästi. Kolm viimast kaksiklaengut tabasid eesmärki oivaliselt. Andsid talle veel selle viimasel Kuidas on tulikahjuga. Nii-nii, vosvorimürsud. No jah! Ei pole enam? Hästi!

On siis vaenlase lennuk ikka veel õhus? Üks vastleja kinnitab seda.

Täpselt pool tundi hiljem on inglased uuesti kohal 7 või 8 paadiga. See on segaüksus. Pooled kahuripaadid, pooled torpeedoküütid.

Vahutoel Inglased tulistavad torpeedodega! Kolm, neli angerjat vingerdab läbi vee. Valgustusgranaadid. Kursivahetus. Käsklus tulistamiseks.

See on karm võitlus. Inglased võitlevad vihaselt. Nad tulistavad põlevatest paatidest. Üks on vajumas ja tulistab ikka veel.

Rrrrrrumms! Tulesammas suitsu ja prahi ja leekidega... Torpeedotabamus ühele saksa valvepaadile. Nestud! Torpeedotabamus! Kogu maailm vappub mõirgavast hoobist. Angerjas on tabanud sõepunkrit. Komandant paisati välipoordile. Ta hüüab: pean pardale tagasi, mu poisid! Heitke kõik! Nad tõmbavad ta keset palavaimat võitlust üles, asetavad ta laevalaele. Ta ütleb: minu paat ei ole kangeltki veel kadunud! Meri murrab paati sisse. Sõiduk tulistab. Keda ta tabas? Ei ole praegu võimalik kindlaks teha. Andke magasin siia! Kas pumbad töötavad? Kas ei saaks valgust? Magasin siia!

Öö on valge valgustusgranaatide sädelevast valgusest ja tulistamise kumast ning tuliikahjude tõmblevast punast, samuti ka paljude leekkuulide jugadest.

Üks vaenlase kiirpaat põleb ja sõestub. Ta on jäetud üksi.

Krahh, krahh, krahh... Pommid! Õhus on kolm või neli „Tommit", loopides pomme ilma sihtimata.

Kilde krabiseb vastu paadiseinu. Rauda langeb laevalaele. Kohati on tabamusi. Hulk haavatuid. Üks surnu.

Nüüd taandub vaenlane. Üks kahur vaikib. Siis teine. Järk-järgult saabub rahu.

Seal on kummipaadid! Tõenäoliselt ühte seotud.

Võitlus kestis täpselt pool tundi, täpselt pool tundi pärast torpeedotabamust uppus saksa valvepaat. Järsku, nagu sirutudes jälga otsustavusega, vajus ta Põhjamere sügavusse.

Suurem osa meeskonnast ripub kummipaatide küljes. Haavatud paigutati nii hästi kui võimalik paatidesse.

Nüüd saabub abi, kamraadid! Käed kõite küljes, millega kummipaat on ümbritsetud, peavad nad külmas vees vastu.

Ja nad laulavad. Laulavad oma hümni, sest nad on sinised poisid saksa valvepaatidelt. Sõjakirjas. Paul Möbius

RAADIO

REEDE, 19. MAI 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevaudised. 6.30 Hommikukontsert (ülek.) 7.00 Päevaudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülek.) Kell 7.30—7.45 Heliplaate. 8.45 Päevaudised. 9.00 Päevaudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepaus. 11.30 Ajaviitekontsert (ülek.) 12.15 Päevaudised. 12.30 Päevaudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ülekanne Riiast) 14.00 Päevaudised saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.15 Helisev ajaviide (ülek.) 15.00 Väike kontsert (ülek.) 15.30 Solistidemuusika (ülek.) 16.00 Muusika pärastlõunaks (Ringhäälingu tantsukapell Leo Tautsi juhatusel). 16.45. Päevaudised. 17.00 Päevaudised saksa keeles. 17.10 Kuidas see Teile meeldib (hpl). 18.00 Eesti kultuurialadelt (V): Tartu ülikooli tähtsus Eesti uurimustöös. 18.20 Vahemuusika (hpl). 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Poliitiline loeng (Ülek s. k.) 19.15 Rindreportaaže (Ülek., s. k.) 19.30 Muusika (Ülek.) 19.45 Loeng (Ülek., saksa keeles). 20.00 Päevaudised saksa keeles. 20.15 Richard Wagneri kontsert (hpl). 21.00 Päevaudised. 21.15 Kui tärkab armastus (ülek.) 22.00 Päevaudised saksa keeles. 22.15 Saatelõpp.

LAUPÄEV, 20. MAI 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele 6.15 Päevaudised. 6.30 Hommikukontsert (ülek.) 7.00 Päevaudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (Ülek.) Kell 7.30—7.45 Heliplaate. 8.45 Päevaudised. 9.00 Päevaudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland 9.25 Saatepaus. 11.30 Muusika ennelõunaks (ülek). 12.15 Päevaudised. 12.30 Päevaudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ülekanne Riiast. 14.00 Päevaudised saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.15 Muusika kahest kolmeni (ülek). 14.40 Sõjaradadelt. 15.00 Vahemuusika (hpl.) 15.10 „Emake Looduse võõrastemajas", Theodor Müller-Alferdi samanimelisest raamatust. (Saksa keeles). 15.30 Kerge segu (hpl). 16.00 Kirevad helid nädalalõpuks (Ringhäälingu tantsukapell Vi. Saposhnini juhatusel ja solistid.) Vaheajal kell 16.45 Päevaudised. 17.00 Päevaudised saksa keeles. 18.00 Noortele: „Kas kalad on kurdid ja tummad?" Osvald Haveli vestlus-kahekõne. 18.20 Vahemuusika (hpl). 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade 19.00 Poliitiline loeng (ülek., s. k.) 19.15 Rindereportaaže (ülek., s. k.) 19.30 Muusika (ülek.) 19.45 Ringhäälingu-ringvaade (ülek., s. k.) 20.00 Päevaudised saksa keeles. 20.15 Rahvuslikke viise (hpl.) 21.00 Päevaudised. 12.15 Tantsumuusika (hpl.) 22.00 Päevaudised saksa keeles. 22.15 Nädalalõpuks (ülek.) 24.00 Saatelõpp.

Juhis nr. 1 mahorka kasvatamiseks

Külvitööd.

1. **Külviaeg** — 10. — 15. mai vahel.

2. **Külvikoht** — soe külvipeenar. Seda valmistatakse järgmiselt: valitakse aias kõige soojem, päikesepaisteline, kõrgem ja varjatud koht. Mõõdetakse peenra laius s. o. 100-120 sm välja, ning visatakse märgitud kohast umbes 20 sm paksune mullakihi kõrvale. Süvendi põhi tasandatakse ning täidetakse 15-20 cm hobusesõnniku kihiga, mis kergelt kinni tallatakse. Peenra äärtele asetatakse serviti lauad, millele servad 20 cm üle maapinna ulatavad. Sõnniku kihile pannakse 15 cm paksune huumusrikas, haigusvaba kompost või siamuld. Mullakihi ülemine osa olgu peen.

3. **Külv** — Mahorka seeme on peen, sellepärast tuleb seemekülvi ühtlase tiheduse saavutamiseks segada näit. tuhaga. Ühele rm. külvata 0,8 — 1,0 gr. 1000 m. taimestamiseks on vaja 5000 istikut, siis külvatakse 4,5 gr. seemet vajalikkude istikute saamiseks.

Pärast külvi vajutatakse seeme lauaga kinni. Mullapind peab olema enne külvi täiesti sile. Seeme kas jätetakse mullaga täiesti katmata, kui segamisel tarvitati tuhka, või kaetakse õige kergelt 1—2 mm. paksuselt. Et seeme paremini mulla külge jääks, kastetakse peenar enne külvi märjaks.

Hooldamine pärast külvi.

Külvipind kaetakse mattide — vanade kottidega kuni taimede tärkamiseni. Kastu tuleb sagell, kuid mõõdukalt. Vale kastmisega võime hävitada kõik taimed. Kunagi ei tohi muld ära kuivada.

Peamised nõuded istikute kasvatamisel.

1. Kontrolli iga päev külvipeenraid.
2. Ära kasta kunagi tugeva joaga, vaid pritsi peenelt vett taimedele.
3. Arvendada liig tihedalt kasvavaid kohti.
4. Kitku umbrohi nii vara kui võimalik.

Üleskutse

Tallinna Konservatooriumil hävis 9/10 märtsil noodi- ja raamatukogu. Õppetöö ja eesti muusikaajaloo uurimise otstarbel vajab Tallinna Konservatoorium eriti tungivalt **eesti** muusikalitteratuuri, kõiki vanemaid kui ka uuemaid koorilaulude väljaandeid, üksikute eesti heliloojate koorilaulukogusid, koorilauluantoloogiaid, laulupidude noote, Lauljate Liidu väljaandeid j.m.s., samuti soololaule ja trükitud orkestripalu ning muid eesti muusikaarengut tähistavaid ja selgitavaid väljaandeid nagu K. A. Hermanni „Laulu ja Mängu Lehe" ja „Muusikalehe" aastakäike, „Eesti muusika kuukirja", „Helikunna" ja „Sireeni" numbreid ja kõiki eestikeelseid ja Eestis ilmunud muukeelseid muusikateoreetilisi ja -ajaloolisi teoseid ja brošüüre.

Tallinna Konservatoorium pöördub käesoleva üleskutsega kõikide poole, eriti koorijuhtide ja lauljate poole, kellel leidub eesti muusika literatuuri, mis seisab kasutamata või pole eriti vajalik, seda lahkesti annetada või müüa Tallinna Konservatooriumile. Vastavad materjalid ja soovid palutakse saata aadressil: Tallinna konservatoorium, Suure-Jaani või Tallinn, Vabadusväljak 4.

Tallinna Konservatooriumi direktor.

Uus kord teravilja ümbertöötamisel

Kehtestati teraviljamajanduse korraldamise määruse esimene teostamismäärus

Idaala riigikomissari poolt on kehtestatud teraviljamajanduse korraldamise määruse esimene teostamismäärus, mille põhjal kokkuvõtupunktidena tootjailt tera- ja kaunvilja alal Eesti kindralkomissari-piirkonnas on lubatud tegutseda ETK-l ja a/s Chr. Retermannil Tallinnas.

Määruses on nähtud ette eeskirjad **toodete** valmistamise kohta. Inimtoiduks võib valmistada ainult jämejahu või jämesõmerikku rukkist või nisust, ülesõelajahu nisust, väljajahvatusega 80 protsenti, täisjahu odrast või tatrast, tangu või kruupe odrast, kaerast või tatrast ja kaerahelbeid kaerast.

Ümbertöötamiseks määratud teravili peab olema puhastatud ja omadustega et sellest valmistatud jahvatustoodete tarvitamine ei põhjustaks tervisrikkeid.

Odra segamine rukki või nisu juure isevarustaja poolt on lubatav.

Teravilja jämejahuks või jämesõmerikuks ümbertöötamisel tuleb tera täielikult ära jahvatada, kusjuures jämesõmerik peab sisaldama kõik ümbertöötatava teravilja osiseid, kuna jämejahu juures võib eraldada ülimalt 2 protsenti kestaosiseid.

Nisu ülesõelajahuks ümbertöötamisel peab saavutatama jahu vähimalt 80-protsenti puhastatud teraviljast. Jahvatamisel saadavad erisugused jahusordid tuleb vahetult pärast jahvatamise lõpetamist segada ainsaks jahusordiks.

Täisjahu odrast või tatrast tuleb valmistada jooksva jahvatamise teel ja jahvatada seni, kuni on saavutatud väljatulek odra juures vähimalt 65, tatra juures vähimalt 50 protsenti.

Kõik ümbertöötamisel saadavad jahvatustooted ja inimtoiduks mittekasutatavad kõrvalsaadused tuleb täielikult isevarustajale tagasi anda. Mativõtmine on keelatud.

Tangude, kruupide või kaerahelvete valmistamisel peab väljatulek olema nii suur kui seda veski tehniliste seadeldistega on võimalik saavutada.

Määruses ettenähtud kaubanduslike veskite jahvatustoodete valmistamis-, kvaliteedi- ja märgistamiseeskirjad näevad ette, et rukkist, nisust ja odrast võib inimtoiduks valmistada ainlt rukkijämejahu või -sõmerikku, nisujämejahu väljajahvatusega 93 protsenti, nisujahu väljajahvatusega 80 ja 72 protsenti, odratäisjahu väljajahvatusega 80 protsenti ja nisumannat, kusjuures kindralkomissar või majandavad asutused võivad määrata, et rukkile või nisule tuleb juure segada teatav protsent otri.

Jahvatustasu tasu eest jahvatamisel on hindadedirektori määrustega määratud kindlaks järgmiselt: nisu ülesõelajahuks 2,40 rmk. iga 100 kg eest, teraviljajämejahuks 1,40 rmk., teraviljajämesõmerikuks 0,60 rmk., odra tangudeks või kruupideks 2,40 rmk., kaera tangudeks või helveteks 2,40 rmk., tatra tangudeks või helveteks 3 rmk. ümbertöötamise eest söödateravilja lõmastamise eest 0,50 rmk. ja teravilja puhastamise eest 0,30 rmk. 100 kg eest.

Teravilja puhastamisel saadavad orgaanilised puhastusjäätmed tuleb ära jahvatada ja mitte inimtoiduks määratud jahvatustoodetele juure segada.

Evakueerunu kiri maalt

Proua Kaldalaine kirjutab oma mehele linna

Armas Aadalberti! Kirjutan sulle siit maalt. Jõudsin kohale õnnelikult ja olen tervem kui linnas (siin arste ei ole). Sinu vana isa oli jaamas hobusega vastas. Sõit oli jaamast pikk ja huvitav. Huvitav sellepoolest, et siin on teissugused teeolud kui linnas. Asfalti siin ei tunta. Teed on kaetud sula poriga, mis kunagi ei hangu vist kõvaks. Sõjaajal on see odavam ja kättesaadavam. Mõne koha peal on seda nii paksult et pidime kinni jääma. Mina sellest liig paksusest tulu ei näe. Parem oleks vankrile vedrud alla panna kui pori peal vedrutada.

Eile käisin juba laudas loomi vaatamas. Sellepoolest on siin teisiti, et see vaatamine siin ei maksa midagi, puuduvad lõegi pääsmed. Siin on ka teissugused loomad kui Tallinna loomaaias. Kiskjaid siin ei ole, välja arvatud lehmad, kes kisuvad lõad katki. Neil on teravad sarved, kuid lüüa nad ei saa. On sõime küljes kinni. Ainult sabaga püüavad kahju tekitada. Mõned on ka sarvedeta, mis tuletab meele sinu paljast pealagi. Vist vanadusest. Lüpstakse selja tagant kõhu alt lüpsikusse. Piim on sama valge kui pudeliplim linnas. Maitse ka peaaegu sama. Võid sellest vist ei saa, tal puudub värvus. Isased lehmad ei lüpsa (ma ei tea mispärast neid üldse peetakse). Teistest loomadest on veel huvitav siga või meie keeles peekon. Sead on kõikeõõjad loomad. Neil näib olevat peen maitse. Ühel päeval oli üks oma sulust lahti pääsedes terve famiili kanapoegi nahka pannud. Normitoiduga nad ei lepi. Puhtust siga ei armasta. Pühendab poris nagu põrsas. Jalgu peseb ainult söögiajal.

Lambad on huvitavad sellepoolest, et neid on palju ja nad on kõik oma nahas. (Hunte nende nahas ei ole). Hobustest ma ei kirjuta, neid olen ma linnaski näinud, olgugi voorimeeste omadena. Siin peavad hobused ka mund tööd tegema ja õõsel kaeru peeneks närima. Kassid püüavad siingi hiiri, mõned ka kanapoegi. Koeri on siin kaks. Üks on ketikoer (mitte niisugused mis linnas liiguvad), see on majavalvur (meil linnas on sellel kohal veel inimesed). Teisel pole kindlat ametit, söögikaardi saab ta siiski (maale pole ka saadetud, sest siin ongi maa).

Õhurünnakuid siin ei ole. Muidu on aga õhk paksem kui linnas, eriti sõnnikuveopäevadel. Siis on tunne, nagu vaenlane oleks gaasi tarvitanud. Kuigi õhurünnakuid ei ole, on õhuhäireid siiski. Seda teevad siin kassid, kes vastu ööd ronivad katusele, et ümbrusest parem ülevaade oleks. Vahet algega lõpphäire vahel ei ole — kõik ühesugune metsik toon. Väga ebaõlaline. Selle eest aga hästi kuuldav. Arvan, et kassid on eksiteele viidud lehmade iseäralisest häälitsusest, mis tuletab meele lennukimõminat kaugelt. See on nende juures inisemine. Väga hästi järele aimatud. Lehmad ei olegi nii rumalad. Hobused püüavad ka järgi teha ja puristavad. See ei tule neil veel hästi välja. Liiga järsk.

Kuked on väga musikaalsed linnud. Käivad aga Ida-Euroopa aja järgi. Alustavad juba kella 3 ajal lauluga, et varakult õhtule saada, sest nad lähevad juba kanadega magama. Laulavad peast, et pole asigi. Kanad järele teha ei oska, kuigi vahest mõni proovib. Kukk jälle ei oska muneda, kuigi vahest ka proovib.

Post jõuab siia hilja. Uudised on vanad. Neid ma ei loe. Kardan külgehakkamist. Muidu olen kaalus juure võtnud. Arvan, et seda teeb rammus õhk. Kohvikut siin ei ole. Siin osatakse ka tilma selleta tühja juttu teha, kui tahetakse. Ka puudub kino, siin nähakse oma silmaga rohkem. Naabri mees on oma vana tuuleveski uuesti käima lasknud. Sellega tõrjub ta spekulante ja teisi teekäijaid talust eemale. Tal endal on käed suurest tõrjevehkimisest õlast ära. Tore mees.

Puudel on juba lehed väljas ja kägu kukub. Mina kukkusin ka ühel päval — laudilt rehezila. Ei saanud ka viga.

Kui proua Pärnapuud näed, tervita minu poolt ja ütle, et siin on oivaline. Las ta kadetseb.

Sind tervitades sinu nooruslik Viia.

Ha-Sa.

Paide teater külastab Järva-Peetrit

Pühapäeval, 21. skp. külastab Paide teater Järva-Peetrit, kandes kohalikus rahvamajas ette saksa näitekirjaniku Karl Schönherri 5-vaatusliku draama „Naiskorat". Etenduse algus on k. 3 päeval.

AMETLIKUD TEATED

Paide Tööameti teadaanne

Vastavalt Linnakomissari korraldusele algab alates 16. 5. 44. kõigi naisisikute 15—45 a. registreerimine. Asja kiiremaks läbiviimiseks ning vastutuleku mõttes praegusel kevadisel kiirel tööajal, toimub maaelanike registreerimine kohalikes vallavalitsustes alates 16. 05. 44.—24. 05. 44. Vallavalitsustest saab vastavaid plankette, milliseid täidetult sinna tagastada.

Isiklik ilmumine ei ole kohustuslik ametasutuste, kõltiste ning palgalises teenistuses seisvate naiste kohta, kuna nende registreerimiseks on erikord, milleks juhtnöörid ilmuvad „Eesti Sõnas".

Kiriklikke teateid

Paide Metodisti kirik, Pärnu t. 61. Taevaminemispühal, 18. mail kell 18.00 jumalateenistus. Jutlustab õpetaja A. Poobus Tartust.

Pühapäeval, 21. mail kell 12.00 **Kirna** endises ones **vallamajas** jumalateenistus. Jutlustavad mitmed vennad.

KES TEAB midagi **Jüri Tulp**'ist perekonnaga, evakueeritud Vepskülast veebruarikuus ja Pent Väravast, perekonnaga evakueerus Narvast. Teatada Ed. Vahtra'le, Esna jaam, Ara talu.

Müüa aastane SÄLG (täkk). Hind Rmk. 150.— Teatada Käru v., Meteari k., A. Uus, telef. Leile 13-b. Postiaadress: Leile, Metsari posti talu.

Sissesõitnud rätsep, neljapereko nnaliikmega soovib Paide linna või selle ümbruse KORTERIT. Teatada alt. „kerter".

TEADAANNE

Põllumajanduse Mehhaniseerimise Keskühistu Järvamaa instruktori vastuvõtupäevad on Järvamaa Põllumajandusameti juures igal **kolmapäeval** ja **neljapäeval** kella 10—14.

Tähendatud ajal võib pöörduda instruktori poole kõigis põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise kohta puutuvais küsimusis.

G. Rajametsa,
Põllumajanduse Mehhaniseerimise Keskühistu Järvamaa instruktor.

Uinusid igavesele unele meie kallid vanemad

JUULI LILBOK

(sünd. Luasberg.)

surn. 8. apr. 1944

JOHANNES LILBOK

surn. 15. apr. 1944

mälestavad valusas leinas lapsed, Salme perekonnaga, Helene, Paul, Friedrich ning sugulased ja sõbrad Päites ja Orul.

Sõjapiirkonnast evakueerunud MAAINIMESED, kes talu tööd kaasa tahavad teha, leiavad elusaemo. Teatada J. Jaanusson, Lauri-supsi p. t. Holstre v. Viljandimaal.

Ära anda PORGANDI-SEEMET. Pärnu tn. 70—2 Paides.

Vajatakse maalasuvate laste juurde korralikku lapsiarmastavat TEENIJAT. Pakkumised saata: Paide, S-Aia 14. Karus. Palkamine Paide Tööameti kaudu.